

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАЗАРОВА ІРИНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 657.1.011.56

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ
В КОРПОРАТИВНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Галузь знань: 08 – економічні науки

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Науковий консультант:
Задорожний Зеновій-Михайло Васильович,
доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету

Тернопіль – 2024

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасні умови ведення бізнесу вимагають всеохоплюючого та досконалого інформаційного забезпечення для здійснення управління підприємством чи корпорацією. Рационально побудовані інформаційні системи з урахуванням глобальних перетворень у світовій та вітчизняній економіці суттєво впливають на стратегію розвитку підприємницької діяльності.

Визначальним чинником успішного розвитку бізнесу, управління господарськими процесами є запровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в облікові та управлінські процеси. Світові тенденції щодо цифровізації економіки, бездокументної, а то й безконтактної фіксації операцій та подальшого опрацювання даних базуються на використанні електронних обчислювальних та комунікаційних технічних засобів в обліковому процесі. Сучасні можливості застосування нових засобів реєстрації, обробки, передачі та зберігання інформації дозволяють розширити інформаційне поле обліку, отримувати необхідні для управління дані більш оперативно і в необхідному обсязі. Вони дають можливість вирішувати стратегічні цілі, спрямовані на розвиток та ефективне ведення бізнесу, а також на вирішення суспільно важливих питань державного значення.

Особливі умови виникають в обліково-інформаційному забезпеченні об'єднань корпоративного типу. Поряд з необхідністю ведення обліку операційної діяльності кожною структурною одиницею таких об'єднань виникають гострі проблеми в автоматизованому інформаційному супроводі руху капіталу, дотриманні корпоративної політики в розподілі прибутку між учасниками, контролі за внутрішньокорпоративними цінами, дотриманні правил соціальної відповідальності та корпоративної етики, забезпеченні системи страхування корпоративних ризиків та інше. Важливе значення відводиться формуванню за допомогою комп'ютерно-комунікаційних засобів первинної, зведеної, консолідованої, інтегрованої звітності, що служить підставою для прийняття управлінських рішень, оцінки ліквідності, фінансового стану та інших складових інвестиційної привабливості корпоративного об'єднання.

Проблемам бухгалтерського обліку, дослідженню технології обробки та передачі обліково-звітної інформації в корпоративних об'єднаннях присвячені наукові розробки багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних авторів вагомий внесок у вивчення цих питань зробили І. Бланк, М. Бондар, О. Брадул, Р. Бруханський, С. Голов, В. Дерій, В. Жук, А. Загородний, З-М. Задорожний, О. Зоріна, Л. Кіндрацька, Г. Кірейцев, Р. Костирко, В. Костюченко, М. Корягін, Я. Крупка, Р. Кузіна, П. Куцик, С. Легенчук, Н. Лоханова, Н. Малога, А. Озеран, Л. Пилипенко, Н. Правдюк, В. Рудницький, І. Садовська, В. Семанюк, Н. Струк, В. Царук, А. Янчев, І. Яремко, а серед зарубіжних науковців варто виділити праці Г. Велша і Д. Шорта, С. Ріда й А. Ріда, С. Еїчі та Р. Кантера, О. Дімітріу і М. Матея.

Водночас безпосередньо питання вдосконалення обліково-інформаційних систем на базі інформаційно-комунікаційних технологій досліджували М. Бенько, В. Глушков, В. Завгородній, В. Євдокимов, С. Івахненков, Я. Ізмайлов, Ю. Кузьмінський,

С. Мельниченко, В. Муравський, О. Лаговська, І. Назаренко, В. Осмятченко, О. Петрук, В. Плаксієнко, М. Реслер, М. Шигун та інші.

Позитивно оцінюючи існуючі напрацювання, їх важливість для подальшого розвитку електронних обліково-інформаційних систем, слід зауважити, що в останні роки відбулися кардинальні зміни як у практиці ведення бізнес-процесів корпоративного напрямку, так і в їх інформаційно-комунікаційному супроводі. Сучасні економічні та соціальні виклики, обумовлені суспільними та політичними потрясіннями в Україні та світі, потребують нових підходів до визнання, оцінки, узагальнення і використання інформаційних потоків у бізнесі та суспільстві. Суттєву роль у зміні облікової парадигми відіграє поява нових комп'ютерно-комунікаційних засобів фіксації, обробки, передачі та зберігання облікової інформації. Саме це й визначило актуальність даної теми дисертаційної роботи, окреслило її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до головних напрямів і планів науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету. Результати дослідження використані при розробці держбюджетних тем: «Концепція розвитку управлінського обліку в транснаціональних корпораціях» (номер державної реєстрації: 0117U000411); «Модернізація бухгалтерського обліку з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для забезпечення кібербезпеки підприємств» (номер державної реєстрації: 0120U102054); «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки у воєнний і післявоєнний періоди» (номер державної реєстрації: 0123U101580); а також науково-дослідних робіт за темами: «Дослідження та гармонізація системи бухгалтерського обліку і контролю як інформаційного ресурсу для менеджменту» (номер державної реєстрації: 0111U010354); «Концепція організації автоматизованого фінансового та управлінського обліку у ТОВ «Пуск і наладка» (номер держреєстрації: 0115U001608), «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації: 0117U000147), «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (номер державної реєстрації 0122U000927). У рамках виконання зазначених науково-дослідних робіт автором особисто розроблено пропозиції з удосконалення теоретичних і прикладних положень щодо формування обліково-інформаційних систем на базі сучасних комп'ютерно-комунікаційних технологій.

Мета і завдання. Метою дисертаційної роботи є дослідження методологічних, організаційних та прикладних положень побудови обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях та їх модернізації з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для найбільш повного задоволення інформаційних потреб основних користувачів. Для досягнення визначеної мети сформовано й вирішено такі завдання:

- визначити основні принципи корпоративної системи підприємництва, дослідити її форми та вплив на розвиток суспільно-економічних відносин в Україні і світі;

- встановити особливі умови корпоративного обліку, найважливіші його

- напрями, що забезпечуються з допомогою комп'ютерно-комунікаційної техніки;
- сформулювати ключові поняття щодо електронних обліково-інформаційних систем і встановити їх критеріальні риси та якісні характеристики;
  - обґрунтувати переваги запровадження електронних обліково-інформаційних систем у практику діяльності корпоративних об'єднань, що базуються на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях;
  - проаналізувати історичний розвиток та еволюцію обліково-інформаційних систем і намітити перспективи їх модернізації;
  - окреслити вплив електронних обліково-інформаційних систем на методологію обліку, зокрема на документування як елемент методу бухгалтерського обліку;
  - визначити принципи електронного документування, формування електронного й цифрового документа, визнання його підтверджуючим;
  - встановити важливість для модернізації електронного документообігу застосування системи QR-кодування, виокремити переваги і недоліки різних варіантів її використання;
  - запропонувати шляхи адаптації та встановити можливості запровадження у вітчизняну практику розрахункових документів міжнародного зразка (інвойсів);
  - розробити методологічні основи здійснення обліку на окремих рахунках розрахунків, зафіксованих у бездокументній (безпаперовій) формі чи цифровими документами;
  - обґрунтувати потребу і визначити основи формування нової парадигми бухгалтерського обліку, обумовленої цифровізацією, широкими технічними можливостями електронної реєстрації, обробки, передачі та зберігання інформації, сформулювати модель обліково-інформаційної системи корпоративного об'єднання;
  - уточнити сутність і напрями реалізації корпоративної політики об'єднання відносно реалізації зовнішньо- та внутрішньокорпоративних відносин з використанням сучасних комунікаційних технологій;
  - удосконалити систему облікової політики об'єднання корпоративного типу із застосуванням комп'ютерно-комунікаційних технологій та визначенням її методологічних, організаційних, технічних і безпекових положень;
  - розширити змістове наповнення електронної звітності та покращити систему її подачі і контролю щодо взаємоузгодженості окремих показників;
  - дати оцінку, розробити методологічний інструментарій та визначити напрями посилення захисту електронної обліково-звітної інформації;
  - розробити та апробувати в комп'ютеризованому режимі модель багатофакторного аналізу ефективності (рентабельності) операційної діяльності об'єднання корпоративного типу.

Об'єктом дослідження є система обліку і передачі інформації на базі інформаційно-комунікаційних технологій з урахуванням специфіки діяльності корпоративних об'єднань.

Предметом дослідження є сукупність методологічних, методичних, організаційних та прикладних положень обліку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій в корпоративних об'єднаннях.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є

загальнонаукові, спеціальні та емпіричні методи пізнання економічних явищ і процесів. З метою вирішення поставлених завдань в роботі використано такі загальнонаукові та інші методи: історичного аналізу – для вивчення еволюції розвитку бухгалтерського обліку та його технологічного супроводу в корпоративних структурах; індукції і дедукції, конкретизації та порівняння, систематизації та узагальнення – для формування фундаментальних положень нової парадигми обліку з урахуванням сучасних реалій та можливостей його комп'ютерно-комунікаційного супроводу; системного підходу та методу наукової абстракції – при формулюванні понятійно-термінологічного апарату щодо окремих категорій, термінів, понять, їх класифікації і реалізації в системі обліку та інформаційного забезпечення корпоративного управління; процесного та факторного аналізу – для оцінки трансформаційних перетворень і ефективності роботи об'єднання із застосуванням комп'ютерних технологій; алгоритмізації – при розробці окремих методик автоматизованого ведення обліку, аналізу та передачі інформації; моделювання та макетування – під час аналізу можливих варіантів організації обліку і формування звітності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Інформаційною базою дослідження послужили нормативно-правові документи, що регулюють бухгалтерський облік і звітність в Україні і на міжнародному рівні, результати наукових розробок вітчизняних і зарубіжних авторів щодо ведення корпоративного обліку та його комп'ютерно-комунікаційного супроводу, матеріали фахових вітчизняних та зарубіжних видань і науково-практичних конференцій, офіційні статистичні дані, спеціалізовані фахові інтернет-сайти, оприлюднена первинна і консолідована звітність підприємств та їх об'єднань.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні напрямів побудови та умов функціонування модернізованих обліково-інформаційних систем для корпоративного управління на базі новітніх комп'ютерних технологій і електронних комунікацій, виходячи із сучасних реалій формування суспільно-економічних відносин у світі та Україні. Основними положеннями наукової новизни дисертаційної роботи є:

вперше:

- сформовано теоретичне обґрунтування електронної обліково-інформаційної системи, що базується на повній автоматизації реєстрації, обробки, накопичення, передачі і зберігання облікових даних, визначено такі її нові якісні характеристики, як використання можливості бездокументного (безпаперового) збору первинних даних, електронної обробки і передачі узагальненої інформації, делегування облікових повноважень, дистанційність обробки та комунікаційна зручність передачі інформації, формування інтегрованих баз даних і розподілений доступ до інформаційних потоків, перманентність та вільна періодичність обробки й одержання вихідної інформації; запропоновано шляхи її подальшої модернізації за цими напрямками;

- обґрунтовано основи новітньої парадигми бухгалтерського обліку та визначено місце і значення інформаційно-комунікаційних технологій у її побудові, коли об'єктами обліку, предметами купівлі-продажу стають інформаційні ресурси та активи нематеріального характеру, а оцінка більшості активів здійснюється

переважно за справедливою вартістю, застосовується бездокументна електронна реєстрація фактів господарської діяльності та є можливість проводити постійний (перманентний) інвентаризаційний контроль, існує велика варіативність у виборі компанією чи корпоративним об'єднанням облікової політики, застосовується діалоговий режим при формуванні та опрацюванні облікових даних, інформація може формуватися та акумулюватися на рахунках бухгалтерського обліку і у звітності в цифровому форматі на віддалених серверах, хмарних сервісах, децентралізованих базах даних і надаватися різним користувачам за розподіленим доступом. Запропоновано концептуальну модель електронної обліково-інформаційної системи, яка передбачає три типи комунікаційних зв'язків (внутрішньосистемних, внутрішньокорпоративних та зовнішніх), що об'єднані у загальній Системі планування ресурсів підприємства (ERP);

- окреслено сутність та визначено основні елементи корпоративної політики суб'єкта господарювання як сукупності принципів, методів і процедур, що використовується корпоративними об'єднаннями для ведення економічної діяльності та управління господарськими процесами. Серед складових корпоративної політики, що реалізуються з використанням сучасних комп'ютерно-комунікаційних технологій, виокремлено і обґрунтовано політику внутрішньокорпоративного трансферного ціноутворення, облікову і дивідендну політику, правила щодо консолідації капіталів. Проаналізовано практичні підходи до зниження інформаційних ризиків, дотримання кодексу корпоративної етики та соціальної відповідальності;

удосконалено:

- ключові функції корпоративного обліку, такі як забезпечення інформацією щодо формування і руху зареєстрованого та інших видів капіталу, інвестицій у дочірні, спільні, асоційовані підприємства, резервування коштів на покриття непередбачуваних витрат, ведення обліку внутрішньокорпоративних операцій і розрахунків, формування первинної, консолідованої та інтегрованої звітності, об'єднання усіх інформаційних потоків у єдину електронну обліково-інформаційну систему, спрямовану на задоволення потреб користувачів та найповніше розкриття інвестиційної привабливості корпоративного об'єднання;

- сутнісну характеристику електронного та цифрового документу в обліку, коли перший є набором зареєстрованих у файловому режимі даних на матеріальних носіях, підтверджених кваліфікованим електронним підписом. Цифровий же документ формується у вигляді записів в електронних реєстрах, що є юридичним підтвердженням здійснення певної операції, а його візуалізація досягається шляхом надсилання запиту до електронного реєстру і в результаті він перетворюється в електронно-цифровий документ, підтверджений кодом-ідентифікатором;

- систему обліку операцій зі здійснення розрахунків, зареєстрованих цифровими документами чи у бездокументній (безпаперовій) формі, з використанням для цього окремого рахунку синтетичного обліку 38 за назвою «Розрахунки, підтверджені цифровими документами та за бездокументарними операціями», а облік раніше обліковуваних на цьому рахунку резервів сумнівних боргів запропоновано вести на окремих субрахунках основних рахунків зі здійснення розрахункових операцій: 36

«Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами»;

- концепцію і змістовий формат побудови облікової політики корпоративного об'єднання, в якій на відміну від існуючої, враховано специфіку функціонування і впровадження електронних обліково-інформаційних систем, формування й передачі обліково-звітної інформації, особливу увагу при цьому спрямовано на розробку організаційних, технічних положень її побудови, які впливають з комунікаційно-безпекових реалій в умовах цифрової економіки та інформатизованого суспільства;

- змістове наповнення звітної форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за рахунок доповнення розділу IV показниками прибутковості зареєстрованого капіталу, зокрема коефіцієнтами чистого прибутку і дивідендів на величину зареєстрованого статутного капіталу, що має служити, поряд з показниками прибутковості акцій, додатковим чинником в оцінці ефективності інвестиційних вкладень у акціонерних компаніях. Для належного забезпечення та автоматизованого контролю взаємоузгодженості показників електронної звітності, що подається зацікавленим особам, запропоновано створити Єдиний універсальний портал звітності України, який би містив усі необхідні щодо електронного звітування сервіси для різних користувачів;

набули подальшого розвитку:

- напрями розвитку корпоративної системи підприємництва: у формі об'єднань, які створені та функціонують як окремі юридичні особи, а також об'єднань юридичних і фізичних осіб на договірній основі. Деталізовано та обґрунтовано з позиції техніки інформаційного забезпечення: постіндустріальну форму організації бізнесу з її інтернаціоналізацією, визнанням інформації як продукту виробництва; постковідну форму зі звуженням міждержавних та внутрішніх офлайн-комунікацій відповідальних осіб і розповсюдженням дистанційних методів одержання й передачі даних на основі електронного документування і комунікування; воєнну і повоєнну хвилю підприємництва з розширенням онлайн-логістики та електронного комунікування України із західним світом і припиненням корпоративних відносин з російською економікою, контролем і участю держави у виявленні завданих війною втрат та розподілі волонтерської й міжнародної допомоги на їх відшкодування;

- генезис обліково-інформаційних систем, де за окремими етапами їх розвитку і модернізації, окрім діючих у різні історичні періоди етапів дооблікового ведення господарства, ручного фіксування інформації, механізованого обліку, виокремлено ще й етап електронного обліку (автоматичного фіксування інформації на електронних носіях, їх обробки і передачі користувачам з допомогою комп'ютерно-комунікаційних засобів) та етап цифровізованого обліку – автоматичного фіксування даних у цифровому просторі за допомогою електронних засобів з розподілом та зберіганням інформації на цифрових носіях, хмарних середовищах, децентралізованих базах даних;

- понятійно-термінологічний інструментарій з обґрунтуванням доцільності зміни назви і суті окремого елементу методу бухгалтерського обліку, а саме, замість елементу «документація» запропоновано використовувати термін «документування», що засвідчує певні дії стосовно отримання внаслідок спостереження і реєстрації первинних даних на матеріальних (паперових) чи нематеріальних (електронних) носіях;

- концептуально-методологічне обґрунтування переваг у застосуванні електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях для інформаційного забезпечення маневрування капіталом, дотримання єдиної облікової політики, плану рахунків, уніфікованого програмного забезпечення і алгоритмізації процесів, документальної та бездокументної реєстрації господарських операцій, узгодженого документообігу і комунікаційної зручності передачі інформації, єдиних підходів до внутрішньої цінової та розрахункової політики, технічних можливостей формування первинної і консолідованої звітності та оприлюднення відкритої інформації;

- методичні підходи до модернізації електронного документообігу з допомогою QR-кодування, першим з яких є генерування кодів з посиланням безпосередньо на облікові документи у вигляді файлів, а другий, якому автор віддає перевагу, полягає у формуванні кодів як посилань на інтернет-сторінку чи хмарне середовище контрагентів, що дає можливість переглядати такі документи, підписувати їх електронними підписами або пред'являти претензії і надсилати завірені документи з інтернет-сторінки клієнта у свою обліково-інформаційну систему;

- обґрунтування подальшого вдосконалення документації з оформлення купівлі-продажу продукції, товарів, робіт з використанням апробованого у міжнародній практиці рахунку-фактури (інвойсу), який, на відміну від існуючого, доповнено реквізитами щодо підтвердження факту здійснення операції власноручними чи електронними підписами сторін;

- система захисту електронної обліково-звітної інформації з пропозицією використання двох варіантів її регламентації: в Наказі про облікову політику – для корпоративних груп, об'єднаних в одну юридичну особу; у Внутрішньокорпоративному стандарті політики інформаційної безпеки – для корпоративних структур, що ведуть спільну діяльність на договірних засадах, із застосуванням для цього кількох видів електронного підпису на облікових документах різної важливості та електронної печатки у формі QR-коду;

- оцінка ефективності (рентабельності) операційної діяльності, яка на відміну від існуючої, ґрунтується на запропонованій кількоступеневій багатофакторній моделі з використанням комп'ютерної системи Microsoft Excel, проведена її апробація на основі даних фінансової та управлінської звітності об'єднання корпоративного типу.

Практичне значення отриманих результатів засвідчується науковим обґрунтуванням і прикладним спрямуванням пропозицій авторки щодо розвитку електронних обліково-інформаційних систем, виходячи із сучасних реалій реєстрації, обробки, узагальнення, передачі та зберігання інформації на базі комп'ютерно-комунікаційних технологій. Основні теоретико-методологічні та прикладні розробки, що викладені у дисертації, використані у таких підприємствах, компаніях та установах, як:

- Українська асоціація сертифікованих бухгалтерів і аудиторів (довідка № 37 від 11.03.2024 р.) – пропозиції стосовно формулювання базових понять щодо електронних обліково-інформаційних систем, дослідження їх генезису, встановлення критеріальних ознак та якісних характеристик; пропозиції щодо електронного документування, бездокументної реєстрації і ведення обліку товарних операцій,

грошових коштів та розрахунків між контрагентами; обґрунтування нової парадигми розвитку бухгалтерського обліку в Україні з врахуванням воєнного часу та необхідності повоєнної відбудови економіки; запропонована концепція і формат побудови облікової політики корпоративного об'єднання з врахуванням специфіки його функціонування і впровадження електронних обліково-інформаційних систем формування й передачі обліково-звітної інформації;

- Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України (довідка № 32 від 14.03.2024 р.) – пропозиції щодо удосконалення електронного документування і ведення обліку грошових коштів та розрахункових операцій; методики документальної та бездокументної реєстрації господарських операцій з допомогою зчитувальних пристроїв і комп'ютерної техніки; запропоновані принципи побудови нової парадигми розвитку бухгалтерського обліку з врахуванням воєнного часу та необхідності повоєнної відбудови економіки; теоретичне обґрунтування електронного та цифрового документу в обліку; підходи до модернізації електронного документообігу з допомогою QR-кодування та інших методів реєстрації, обробки і передачі інформації, розширення інформаційної місткості звітності про результати діяльності корпорацій; запропонована концепція та змістовий формат побудови облікової політики корпоративного об'єднання з врахуванням специфіки його функціонування і впровадження електронних обліково-інформаційних систем формування й передачі обліково-звітної інформації;

- Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Тернопільській області (довідка № 2024-01-15 від 15.01.2024 р.) – пропозиції щодо побудови ефективної електронної обліково-інформаційної системи з вибором найбільш оптимальних інформаційних ресурсів на ринку закордонних та вітчизняних програмних продуктів для автоматизованого ведення бухгалтерського обліку та формування звітності, електронного документування та електронного документообігу;

- ПрАТ «Холдингова компанія «ЕКО-ДІМ» (довідка № 141 від 12.02.2024 р.) – пропозиції щодо організації корпоративної політики і системи інформаційної безпеки підприємства, регулювання внутрішньокорпоративних відносин та корпоративної етики, розширення інформативності фінансової звітності щодо прибутковості вкладеного власниками капіталу; розроблена модель організації електронної обліково-інформаційної системи для холдингової компанії та проведений аналіз національного й міжнародного ринків облікових програмних засобів з виокремленням найбільш ефективних варіантів;

- Група компаній «ВОДАЛЕНД» (ТОВ «ВОДАЛЕНД Україна» (довідка № 53 від 12.09.2023 р.), ТОВ «ВОДАЛЕНД ІНДАСТРІ» (довідка № 29 від 07.09.2023 р.), ТОВ «БЕТОНІКА» (довідка № 27 від 20.09.2023 р.), ТОВ «ФІБЕРІКА» (довідка № 12 від 18.09.2023 р.) – пропозиції щодо формування корпоративної політики об'єднання та облікової політики підприємств групи, положення про використання системи електронних документів, внутрішньокорпоративного стандарту політики інформаційної безпеки, а також налагодження внутрішніх комунікацій, складання й аналізу звітності підприємств групи;

- ТОВ «Сієфджі Трейдинг» корпоративного об'єднання «Контінентал Фармерз Груп» (довідка № 03-15 від 20.03.2024 р.) – пропозиції щодо вдосконалення методики

документальної і бездокументної реєстрації господарських операцій з допомогою зчитувальних пристроїв і комп'ютерної техніки; електронного документування та ведення обліку грошових коштів та розрахункових операцій; обґрунтування щодо формування нової парадигми у розвитку бухгалтерського обліку з врахуванням воєнного часу та необхідності повоєнної відбудови економіки, розробки на цій основі нової обліково-інформаційної системи, що базується на широкому використанні електронних засобів реєстрації, обробки, узагальнення і передачі обліково-звітної інформації для управління підприємством чи корпорацією;

- ТОВ «Тервікнопласт» (компанія «VIKNAR'OFF™») (довідка № 15 від 21.02.2024 р.) – пропозиції щодо організації документальної та бездокументної реєстрації господарських операцій; нових напрямів розвитку бухгалтерського обліку з врахуванням воєнного часу при широкому використанні електронних засобів реєстрації, обробки, узагальнення і передачі обліково-звітної інформації; пропозиції щодо електронного документування та ведення обліку грошових коштів та розрахункових операцій, захисту інформації з обмеженням доступу різних користувачів;

- ТОВ «Пуск і наладка» (довідка № 12/001 від 07.12.2023 р.) – пропозиції щодо регламентування облікової політики підприємства з врахуванням особливостей застосування систем електронного документування та документообігу; щодо удосконалення внутрішнього обліку та звітності підприємства через фіксування даних з виробництва готової продукції за допомогою спеціальних веб-ресурсів;

- ТОВ «Старфуд» (довідка 12 № від 19.10.2023 р.) – пропозиції щодо модернізації електронної обліково-інформаційної системи підприємства з підбором найбільш ефективної інформаційної системи з оптимальним набором функціональних модулів, а також рекомендації щодо регламентування облікової політики підприємства з врахуванням особливостей застосування електронних обліково-інформаційних систем, організації електронного документування та документообігу;

- ТОВ Аудиторська фірма «Консул» (довідка № 27 від 17.04.2023 р.) – пропозиції щодо удосконалення процедури аудиту інформаційної безпеки суб'єктів господарювання, зокрема використання для цих цілей звіту щодо стану внутрішнього контролю інформаційної безпеки, як окремого додатку до аудиторського висновку у формі документа «Тест внутрішнього контролю електронної обробки і зберігання інформації»;

- ПП «Аудиторська фірма «Західаудит» (довідка № 20240507-01 від 07.05.2024 р.) – пропозиції щодо моніторингу захищеності інформаційних систем підприємств з використанням тесту стану внутрішнього контролю інформаційної безпеки у формі довільного звіту чи як частини аудиторського висновку.

Основні теоретичні узагальнення та висновки автора впровадженні у навчальний процес Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін: «Проектування інформаційних систем і АРМ бухгалтера», «Організація автоматизованого робочого місця бухгалтера», «Автоматизоване робоче місце бухгалтера», «Облік промислового виробництва», «Облік міжнародних операцій», «Облік і звітність за міжнародними стандартами», «Автоматизація формування та подання звітності», «Аналіз ризикоорієнтованих операцій», «Тренінг з фаху», «Тренінг зі спеціальності», «Облік, оподаткування і правове регулювання

інвестиційно-інноваційної діяльності», «Основи обліку і оподаткування», «Бухгалтерський облік і оподаткування», «Теорії та концепції бухгалтерського обліку», «Діджиталізація обліку» (довідка № 126-28/2746 від 29.12.2023 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Відображені у ній висновки та положення наукової новизни, що є предметом захисту, одержані автором особисто. Зі списку наукових публікацій, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише результати особистих напрацювань автора. Внесок здобувача у публікаціях, підготовлених та опублікованих у співавторстві, відображено окремо у списку праць за темою дисертації.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження доповідалися й апробовані на 22 міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит та управління економічними процесами в світовій і національній економіці: історія, сучасність, перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 2014 р.), «Стан і перспективи розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Чернівці, 2015 р.), «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 2016 р.), «Стабільність національної економіки: проблеми та шляхи забезпечення» (м. Дніпро, 2017 р.), «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 2018 р.), «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 2019 р.), «Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір» (м. Тернопіль, 2019 р.), «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 2020 р.), «Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку» (м. Київ, 2020 р.), «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти» (м. Львів, 2021 р.), «Економіко-правові та соціально-технічні напрями еволюції цифрового суспільства» (м. Дніпро, 2022 р.), «Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів» (м. Берегове, 2022 р.), «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 2022 р.), «Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг в умовах глобалізаційних змін» (м. Київ, 2022 р.), «Цифрове суспільство: управління, фінанси та соціум» (м. Дніпро, 2023 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 2023 р.), «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в контексті євроінтеграції» (м. Рівне, 2023 р.), «Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем» (м. Кропивницький, 2023 р.), «Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції» (м. Харків, 2024 р.), «Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум» (м. Дніпро, 2024 р.), «Сучасні тенденції розвитку обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування» (м. Луцьк, 2024 р.), «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 2024 р.), міжнародному круглому столі «Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально-економічних викликів» (Тернопіль, 2021 р.), науково-практичній інтернет-

конференції «Національна економіка: наукові підходи та освітні пріоритети» (м. Чортків, 2013 р.) та 7 всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: «Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень» (м. Львів, 2015 р.), «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку економіки» (м. Львів, 2018 р.), «Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітні аспекти» (м. Дніпро, 2021 р.), «Наукові читання професора Григорія Герасимовича Кірейцева» (м. Київ, 2022 р.), «Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України» (м. Хмельницький, 2022 р.), «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, 2022 р.), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 2024 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено у 60 наукових публікаціях (14 у співавторстві), з них: 24 наукові публікації, які відображають основні наукові результати, в тому числі 4 статті у наукових періодичних виданнях, які індексуються у базі даних Web of Science (у виданнях з квантилем Q4), 19 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави; 36 наукових публікацій, що додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг опублікованих праць становить 28,5 друк. арк., особисто авторці належить 22,4 друк. арк., серед них: наукових праць, в яких висвітлені основні результати наукових досліджень за темою дисертації, – 14,6 друк. арк.; наукових праць, що додатково відображають наукові результати дисертації, – 7,8 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 578 сторінок друкованого тексту. Обсяг основного тексту 424 сторінок друкованого тексту. Дисертація містить 51 таблицю та 69 рисунків (з них 15 таблиць та 3 рисунки займають окрему сторінку), 18 додатків на 70 сторінках. Список використаних джерел налічує 625 найменувань і розміщений на 60 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

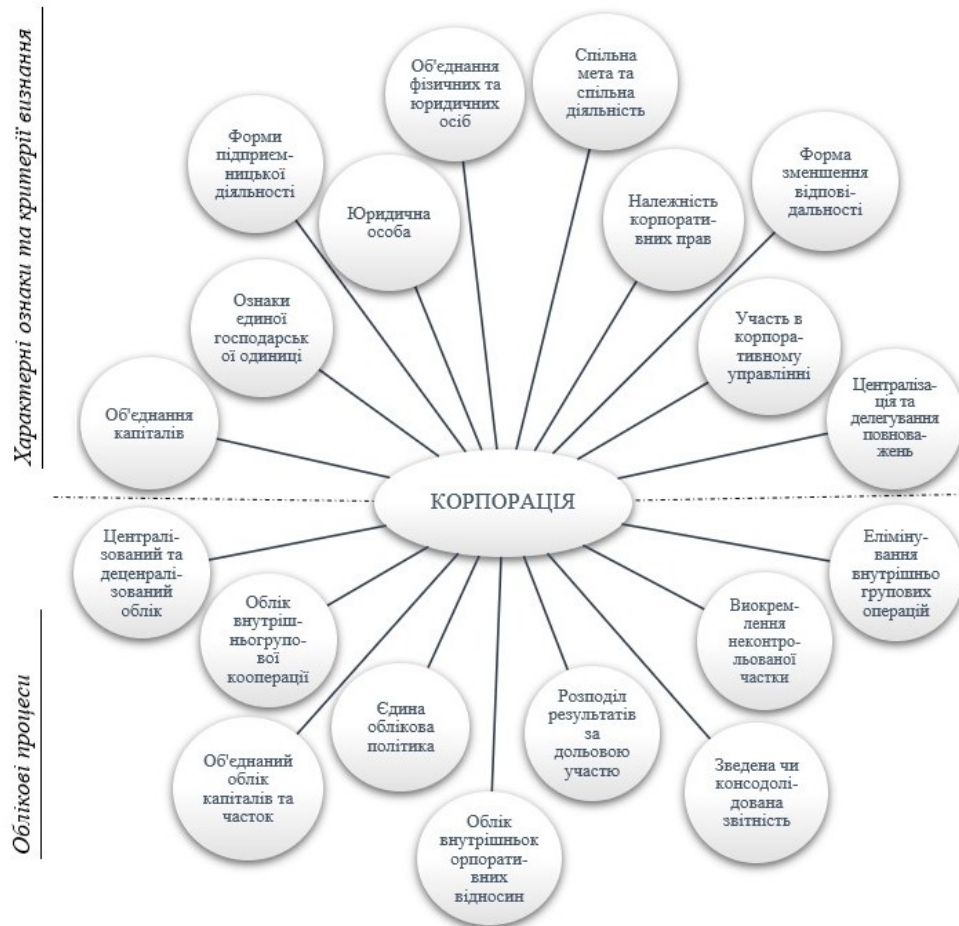
У першому розділі дисертації «**Теоретичні основи функціонування електронних обліково-інформаційних систем у корпоративних об'єднаннях**» досліджено трактування корпоративних об'єднань як господарських одиниць, змістове представлення та принципи організації у них електронних обліково-інформаційних і комунікаційних систем з позиції історичного минулого, сучасних проблем та перспектив розвитку.

На основі узагальнення наукових напрацювань і практичних реалій визначено сутність та напрями розвитку корпоративної форми підприємництва як об'єднання на договірній основі капіталів фізичних та юридичних осіб з метою здійснення господарської діяльності, участі в управлінні і розподілі заробленого прибутку відповідно до внесених часток чи набутого в процесі роботи майна.

В Україні і світі корпоративна форма лише за останні періоди пройшла кілька стадій розвитку, що мало суттєвий вплив на формування обліково-інформаційних

систем на базі сучасних електронних засобів і комунікаційних технологій. На зміну постіндустріальній формі організації бізнесу з інтернаціоналізацією корпоративного капіталу, визнанням інформації продуктом виробництва, запровадженням сучасної комп'ютерної техніки та комунікаційних технологій прийшла постковідна форма, коли, навпаки, дещо звузилися рамки міждержавних та внутрішніх офлайнкомунікацій, набули поширення безконтактні дистанційні методи управління, електронні комунікації та документування.

Для України можна виокремити ще й воєнну та повоєнну хвилю з припиненням корпоративних відносин з російською економікою та налагодженням більш тісних корпоративних зав'язків із західним світом, встановленням нової онлайн-логістики і електронного комунікування з врахуванням того, що більшість виробничих та господарських центрів перебазовані у центральні і західні регіони країни, розширенням участі держави в корпоративних відносинах щодо розподілу міжнародної допомоги як відшкодування чи компенсації завданих агресією втрат. Особливості діяльності та обліку в корпоративних об'єднаннях подані на рис. 1.

Рис. 1. Головні ознаки діяльності корпоративних об'єднань та облікових процесів у них.

У верхній частині рисунка наведено головні ознаки корпоративної форми підприємництва, у нижній – особливі умови ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності. Ці умови організації обліку в корпоративних

структурах рекомендовано спрямувати на вирішення завдань за такими основними напрямками:

- інформаційного забезпечення формування та руху капіталу корпоративного об'єднання – надання користувачам повної та неупередженої інформації про стан і рух основних складових власного капіталу (статутного, додаткового, резервного), сформованого за рахунок внесків учасників і нажитого в результаті діяльності майна та одержаного прибутку;

- надання інформації для управління взаємовідносинами між учасниками корпоративних об'єднань у рамках правового регулювання діяльності, встановлення єдиної облікової політики, обліку та розподілу акцій, часток між учасниками, відображення внутрішньокорпоративних операцій, розрахунків в порядку внутрішньої кооперації, обміну інформацією між учасниками корпоративних утворень у рамках діючих обліково-інформаційних систем;

- формування інформаційного поля щодо якнайкращого публічного представлення у звітності роботи таких об'єднань реальним і потенційним інвесторам, широкій громадськості для залучення нових інвестицій.

Обґрунтовано, що еволюція обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях та інших формах бізнесу відбувалась в основному у напрямі механізації, автоматизації, електронної обробки і передачі облікової інформації. Сучасний етап набуває все більше ознак формування електронної облікової системи в умовах розвитку цифровізації економіки (рис 2).

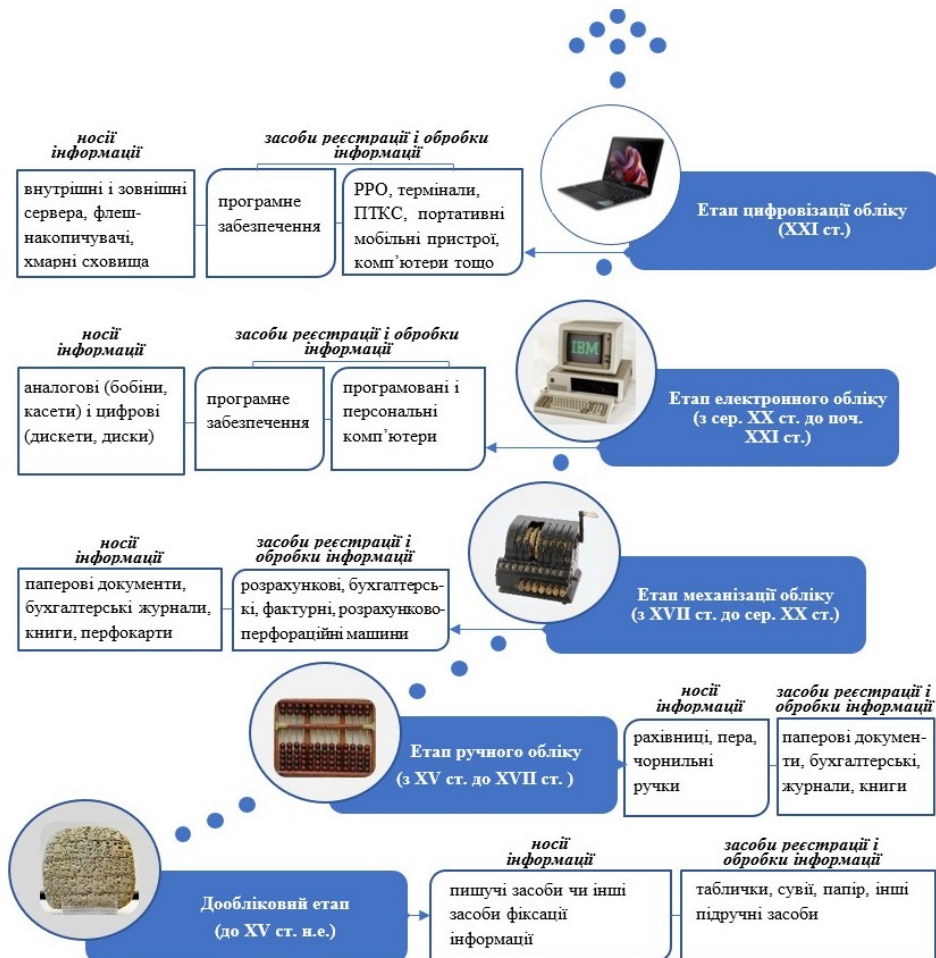

Рис. 2. Генезис формування і розвитку обліково-інформаційних систем.

Під електронною обліково-інформаційною системою (ЕОІС) запропоновано розуміти систему, що забезпечує процес автоматизованого збору і реєстрації фактів господарської діяльності підприємства, їх групування, електронної обробки та зберігання, передачі узагальненої інформації з допомогою інформаційно-комунікаційних технологій внутрішнім і зовнішнім користувачам з метою прийняття управлінських рішень. Основні якісні характеристики ЕОІС подано у табл. 1.

Таблиця 1

Якісні характеристики електронної обліково-інформаційної системи

Назва	Пояснення сутності
1	2
Повна автоматизація	Автоматизований збір, реєстрація, обробка, накопичення, зберігання та передача інформації під контролем облікових працівників
Можливості бездокументного збору первинних даних	Використання для збору первинної інформації технологічних датчиків, периферійних пристосувань з передачею її для подальшої обробки в електронному форматі без оформлення паперових документів
Делегування облікових повноважень	Часткова або повна передача облікових функцій іншим стороннім особам чи «хмарним» сервісам для якіснішого виконання робіт, економії витрат
Дистанційність та комунікаційна зручність	Можливість бездокументної передачі інформації в електронному режимі на значні відстані з допомогою комунікаційних засобів з великою оперативністю її надходження до користувачів
Інтеграція баз даних і розподілений доступ до інформації	Об'єднання інформаційних ресурсів у загальних сховищах у глобальному інформаційному середовищі, дозування, персоніфіковане право доступу відповідних користувачів залежно від інформаційних потреб, права доступу до конфіденційної інформації
Уніфікація обліку	Використання стандартизованих та гармонізованих до національних і міжнародних стандартів пакетів програмного забезпечення для обслуговування вітчизняних та іноземних користувачів
Перманентність та вільна періодичність обробки інформації	Неперервний збір первинних даних з оперативною їх передачею до місць обробки і зберігання, формування обліково-звітної інформації за запитом користувачів незалежно від часового періоду
Мобільність фахівців та виконавців	Можливість виконувати облікову роботу та зберігати інформацію поза межами підприємства завдяки використанню мобільних персональних засобів обробки і передачі даних та глобальної мережі Інтернет: хмарних технологій, системи блокчейн

У другому розділі дисертаційної роботи «Електронне документування в обліку корпоративних об'єднань та його модернізація» досліджено роль і місце документування у формуванні обліково-інформаційних систем, розглянуто важливі аспекти переходу на електронне документування та безпаперову реєстрацію фактів господарської діяльності, вивчено зарубіжний досвід електронного документування та можливості його застосування у вітчизняній практиці, надано пропозиції щодо електронного документування та обліку грошових коштів і розрахункових операцій.

Визнано, що документування – це господарський процес, який засвідчує певні дії, що стосуються одержання в результаті спостереження та реєстрації на відповідних носіях первинної інформації. Тому замість елементу методу бухгалтерського обліку «документація», що засвідчує уже сформовані на різних стадіях облікової роботи документи, реєстри, звіти, доцільно застосовувати термін «документування».

Електронним документом є документ, дані якого фіксуються за допомогою електронних засобів на матеріальних носіях у формі єдиного файлу, що можуть бути

відтворені у доступній для сприйняття формі і підтверджуються кваліфікованим електронним підписом (рис. 3).

Поряд з паперовими та електронними документами в умовах застосування ЕОІС запропоновано виокремлювати ще й цифровий документ. Він не має форми єдиного об'єднаного електронного документа та формується у вигляді записів у електронних реєстрах, які служать юридичним підтвердженням здійсненої і зареєстрованої операції. Отримати підтверджений кодом-ідентифікатором документ можна при надсиланні запиту у електронний реєстр. Як подано на схемі, при завантаженні та візуалізації такі цифрові документи перетворюються у електронно-цифрові підтверджуючі документи.

Рис. 3. Сутнісні характеристики документів в обліково-інформаційній системі суб'єктів господарювання.

Дослідженням встановлено, що найбільше застосування електронна цифрова документація набула у сфері міжнародної торгівлі через електронний інвойсинг –

складання рахунку (інвойсу) та передачу його покупцеві в електронному вигляді для оплати за товари або послуги (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги операцій електронного інвойсингу за регіонами

у млрд. дол. США

Сегмент одержувачів	Європа			Південна Америка			Північна Америка			Азіатсько-Тихоокеанський регіон			Решта світу		
	2019 р.	2022 р.	2023 р.	2019 р.	2022 р.	2023 р.	2019 р.	2022 р.	2023 р.	2019 р.	2022 р.	2023 р.	2019 р.	2022 р.	2023 р.
Всього, в т.ч.	13,0	16,0	18,0	21,0	33,0	34,0	10,0	13,0	15,0	10,0	28,0	42,0	1,0	1,0	1,0
Бізнес-кінцеві споживачі (B2C)	5,0	7,0	8,0	8,0	16,0	17,0	5,0	6,0	7,0	4,0	15,0	25,0	0,5	0,5	0,5
Бізнес-бізнесу і державі (B2B, B2G)	8,0	9,0	10,0	13,0	17,0	17,0	5,0	7,0	8,0	6,0	13,0	17,0	0,5	0,5	0,5

В залежності від сфери продажів та користувачів інформації (покупців) електронний документообмін рахунками-фактурами здійснюється у таких форматах:

B2B (business to business) – операції з продажу «від бізнесу бізнесу», тобто одних господарюючих суб'єктів іншим юридичним особам;

B2G (business to government) – операцій з продажу «від бізнесу державі», що зазвичай проводяться у формі електронних державних закупівель;

B2C (business to consumer) – операцій з продажу «від бізнесу споживачеві», тобто фізичним особам, кінцевим споживачам.

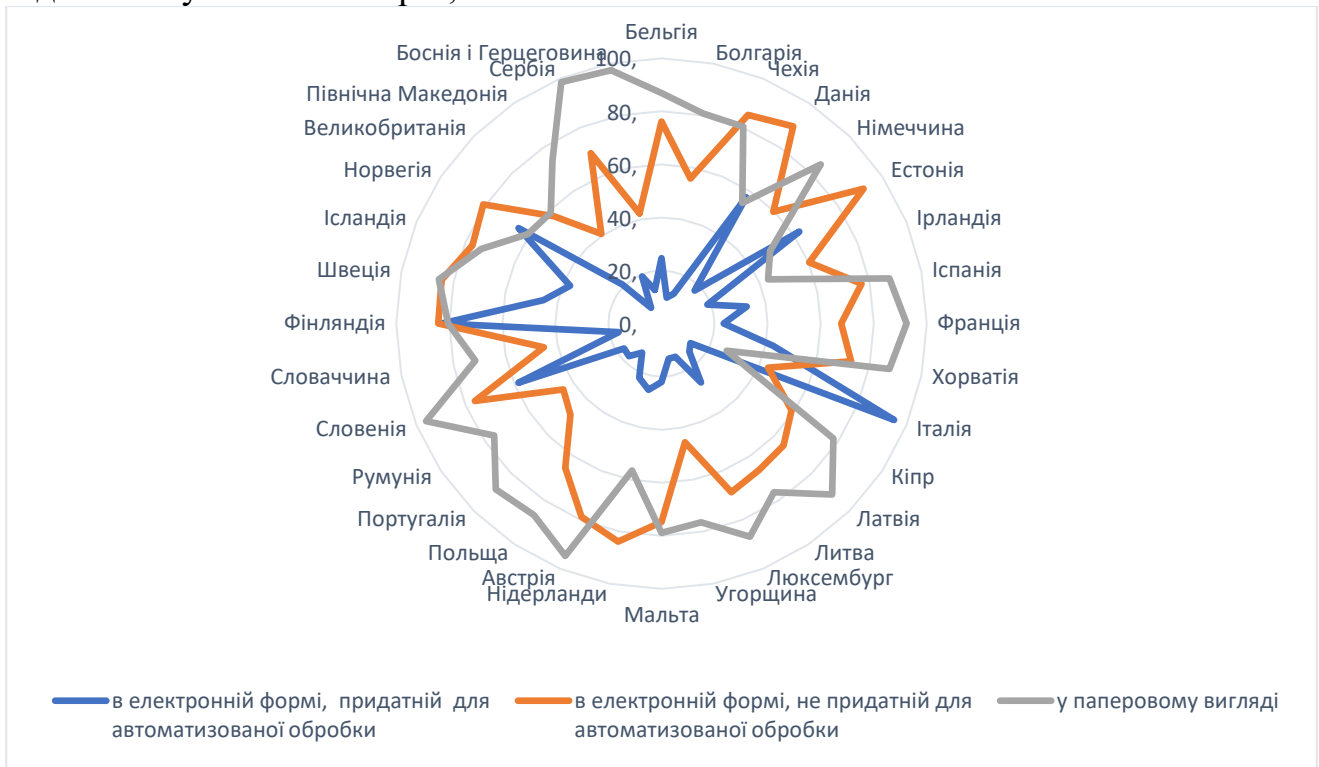
Використання електронного інвойсингу у розрахунках між контрагентами найбільше розповсюджене у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Південній Америці, тобто на континентах, що розвиваються. Важливим поштовхом до збільшення обсягів електронного документообороту стала епідемія COVID-19. Потреба у зменшенні особистих контактів і ріст частки електронного бізнесу призвели й до зміни структури електронного інвойсингу та значного зростання частки обсягів електронних рахунків, отриманих кінцевими споживачами.

У європейських країнах в останні періоди суттєвого збільшення електронних документообігу не спостерігається, оскільки й до того у Європі був і залишається його великий відсоток. Інша справа, що не всі документи в електронному форматі придатні для подальшої автоматизованої обробки в системі бухгалтерського обліку. Значна частка рахунків на оплату робіт, послуг пред'являється платникам у паперовій формі. Це найбільше стосується країн Східної Європи, Балканських країн, де електронне документування бізнес-процесів ще не набуло широкого використання (рис. 4).

Що стосується України, то з метою поширення електронного документування та модернізації обліку розрахункових відносин з клієнтами запропоновано запровадити наступне:

- у якості основного розрахункового документу з контрагентами використовувати апробований у багатьох зарубіжних країнах та на міжнародних ринках рахунок-фактуру (інвойс), доповнивши його реквізитами щодо підтвердження

отримання товарів, робіт, послуг покупцем та власноручними або ж електронними підписами учасників сторін;

Рис. 4. Формати інвойсингу на підприємствах країн Європи.

- при організації електронного інвойсингу передачу покупцям електронних документів здійснювати, в тому числі, через систему QR-кодування зі зберіганням на інтернет-сторінці або ж хмарному сховищі постачальника товарів, з можливістю перегляду, опрацювання та завантаження оригіналу завіреного документа з інтернет-сторінки постачальника в обліково-інформаційну систему покупця;

- для обліку бездокументних (безпаперових) розрахунків чи розрахунків, підтверджених цифровими документами, а також отриманих від продавців бонусів, кешбеків та інших стимулюючих виплат використовувати рахунок 38 за назвою «Розрахунки, підтвержені цифровими документами та за бездокументарними операціями», а раніше передбачений на цьому рахунку облік резервів сумнівних боргів, з врахуванням їх економічного змісту, вести на окремих субрахунках до рахунків заборгованостей, для яких створюються такі резерви (36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами»).

Третій розділ дисертації «**Організаційно-методологічні засади формування електронної обліково-інформаційної системи в корпоративних об'єднаннях**» присвячено побудові сучасної парадигми обліку в корпоративних об'єднаннях, що базується на електронному документуванні та веденні облікових процедур з використанням нових підходів до алгоритмізації, системи обробки, передачі і зберігання обліково-звітної інформації на віддалених серверах, децентралізованих базах даних, запропоновано концептуальну модель організації електронної обліково-інформаційної системи.

Аргументовано, що в сучасних умовах відбуваються парадигмальні зміни у веденні бухгалтерського обліку та формуванні звітної інформації (табл. 3).

Головні критеріальні ознаки нової парадигми обліку

Структурні елементи	Нові критерії та ознаки
<i>Мета обліку</i>	- Забезпечення інформацією зацікавлених користувачів для управління соціально-економічними процесами на підприємстві і в суспільстві
<i>Нові завдання обліку</i>	- Перерозподіл ресурсів в економіці - Забезпечення збереження та зростання капіталу підприємства - Врахування, окрім фінансових, нефінансових критеріїв в оцінці вартості бізнесу
<i>Нові об'єкти обліку</i>	- Об'єкти нематеріального характеру: віртуальні активи, інтелектуальний, людський, організаційний, екологічний капітал - Інформаційні ресурси тощо
<i>Методи (прийоми) обліку:</i> - Документування - Інвентаризація - Оцінка, калькулювання - Рахунки, подвійний запис - Балансове узагальнення, звітність	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Бездокументна форма реєстрації фактів господарської діяльності з допомогою технічних засобів зчитування та фіксації інформації ➤ Перманентна інвентаризація з допомогою новітніх технічних засобів ➤ Оцінка активів, зобов'язань за справедливою (ринковою, дисконтованою) вартістю ➤ Групування інформації на рахунках бухгалтерського обліку з допомогою електронних інформаційно-програмних комплексів у файловому чи цифровому форматі ➤ Формування звітності в автоматичному режимі з уведенням до неї як фінансових, так й нефінансових показників (інтегрований звіт) ➤ Накопичення та зберігання облікових та звітних даних на цифрових носіях, сервісах, у хмарному середовищі ➤ Передача обліково-звітної інформації за допомогою комп'ютерно-комунікаційних засобів відповідно до запитів користувачів
<i>Організація обліку</i>	- Варіативність в обліковій політиці підприємств та корпорацій - Дистанційні методи ведення облікової роботи і передачі інформації - Розгалужена система зберігання даних на віддалених сервісах, у хмарному середовищі, децентралізованих базах даних (блокчейн), цифровому просторі
<i>Техніка обліку</i>	- Інформаційно-комунікаційні технології, що базуються на сучасних засобах комп'ютерної та організаційної техніки, програмному забезпеченні, інтернет-технологіях
<i>Користувачі інформації</i>	- Внутрішні із запитом на інформацію управлінського характеру (управлінського обліку) - Зовнішні з різними інформаційними інтересами фінансового та нефінансового характеру: для контролю, інвестування, продовження партнерських стосунків та інше

Серед головних критеріальних ознак нової парадигми обліку провідне місце відводиться побудові облікових систем на базі передових методів електронної обробки даних, нових комунікаційних технологій у передачі і зберіганні інформації. Застосування нових комп'ютерних, інших технічних засобів та комунікаційних технологій набуло широкого використання при безпаперовій реєстрації операцій, їх автоматичному групуванні на бухгалтерських рахунках, зберіганні даних на віддалених сервісах, у хмарному середовищі, через систему блокчейн, цифровому просторі тощо. Перманентних ознак набуває проведення інвентаризації, можливість формування звітності в

автоматичному режимі у будь-який час з уведенням до неї як фінансових, так й нефінансових показників (інтегрована звітність). Обліково-звітна інформація у багатьох випадках стає продуктом діяльності, предметом купівлі-продажу тощо.

Акцентовано увагу на способах автоматизованої обробки облікової інформації, повній або частковій автоматизації обробки даних, поєднанні простої автоматизації з цифровізованою формою її здійснення, врахуванні переваг і проблемних моментів таких способів автоматизації (рис. 5).

Рис. 5. Способи автоматизованої обробки інформації.

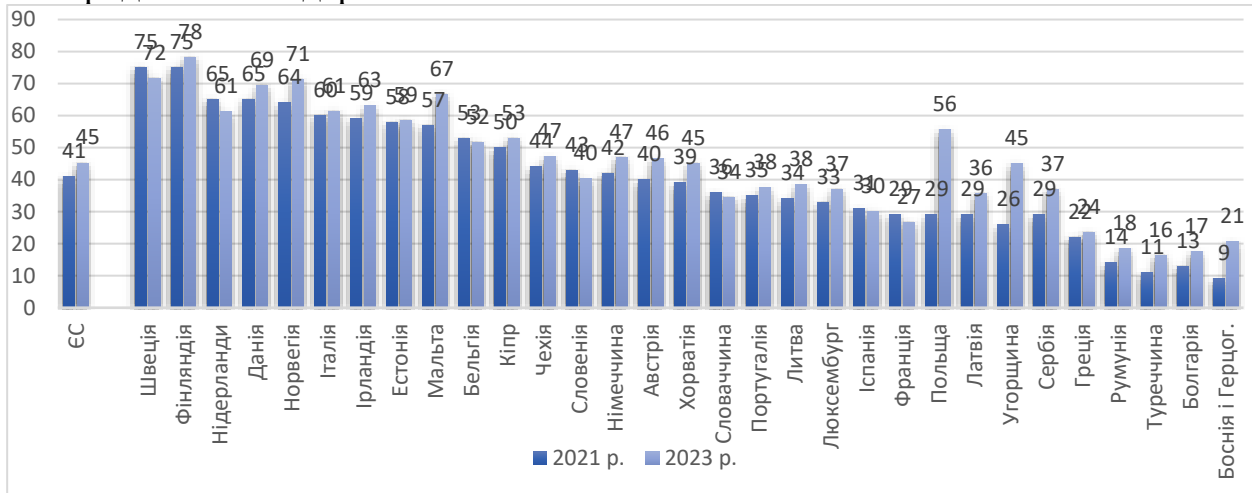
Найпростішими є локальні способи обробки інформації з використанням технічних та програмних засобів, що належать суб'єкту господарювання. Для застосування локального способу автоматизації окремого робочого місця не потрібна мережа комп'ютерів, серверів. Він й дотепер застосовується невеликими підприємствами та об'єднаннями, оскільки потребує мінімальних фінансових вкладень та матеріальних ресурсів. Проте доведено, що у підприємствах із більшою кількістю робочих місць даний спосіб є неефективним, оскільки кожне робоче місце повинне мати окреме прикладне рішення. Найбільшою проблемою є об'єднання відокремлених баз даних у загальну комплексну інформаційну базу корпорації, оскільки таке об'єднання може здійснити лише висококваліфікований спеціаліст, вартість послуг якого суттєво відіб'ється на бюджеті суб'єкта господарювання.

При застосуванні клієнт-серверного методу усі виконавці працюють з одним і тим же варіантом прикладного рішення. Обслуговуванням системи займається ІТ-фахівець чи ІТ-служба, які одночасно для всіх підрозділів корпоративного об'єднання виконують резервне копіювання, оновлення прикладного рішення, здійснюють регламентні операції тощо. Не виникає потреби в об'єднанні окремих баз даних, оскільки вся інформація вноситься у єдину базу одночасно. Єдиною різницею між внутрішньою і зовнішньою клієнт-серверною формою обробки даних є те, що зберігання та передача інформації у другому випадку здійснюється з використанням інтернет-технологій та віддаленого сервера, що є більш безпечним і надійним для корпоративних об'єднань.

Проте найбільш прогресивною на сучасному етапі для великих корпоративних утворень вважається застосування хмарних способів обробки інформації на

орендованих технологічних засобах та прикладних рішеннях. Частка підприємств та компаній, що використовують цей спосіб обробки і зберігання облікової та іншої інформації, постійно зростає (рис. 6).

Варіант хмарних сервісів компанія може обирати самостійно в залежності від складності облікових операцій, потреби у веденні обліку і формуванні звітності за міжнародними стандартами.

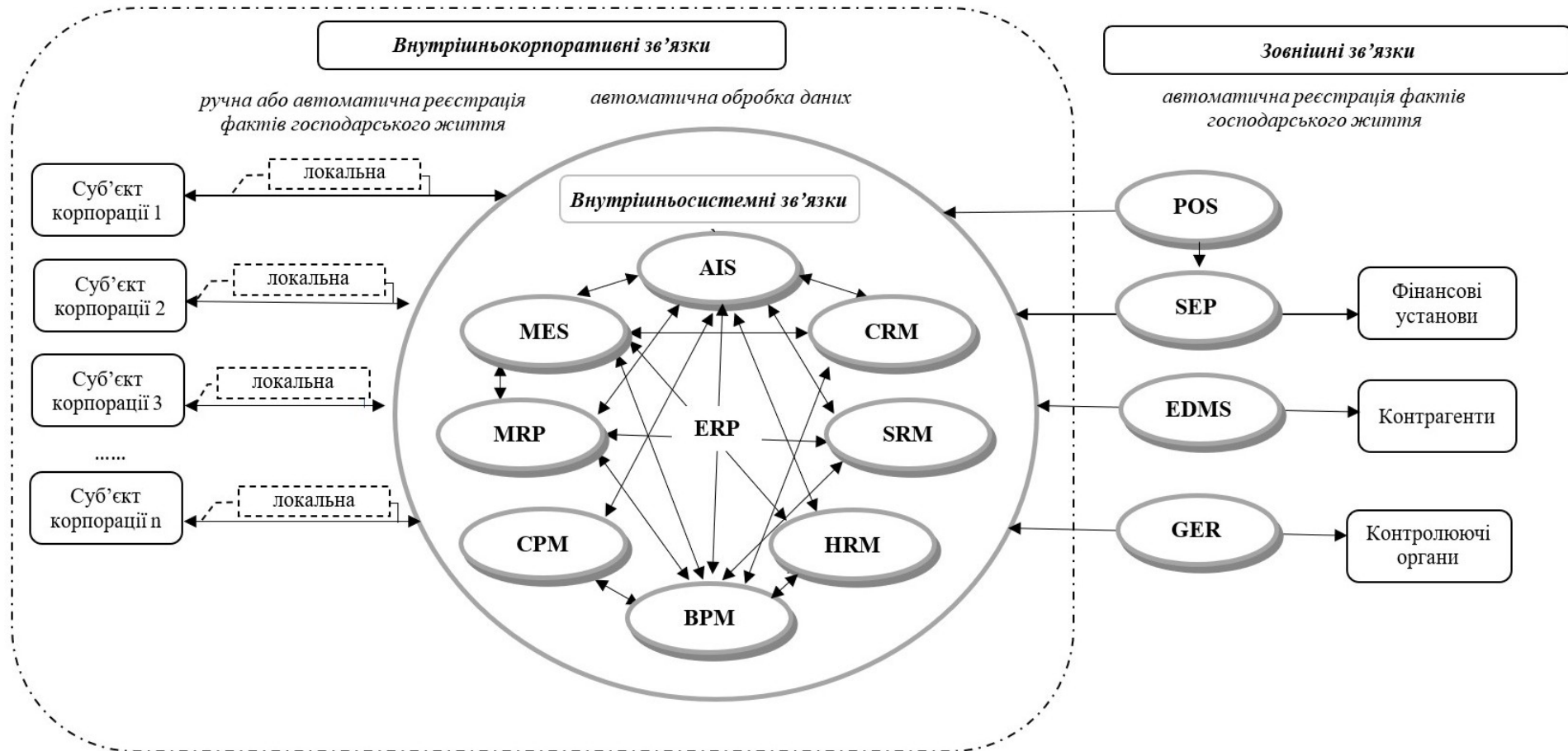

Рис. 6. Частка підприємств-користувачів хмарних обчислень у європейських країнах.

Ціна послуг хмарних обчислень у значній мірі залежить від ступеня складності програмного забезпечення, права на власність чи умов використання таких сервісів. А саме, такі системи як Інфраструктура як послуга (Infrastructure-as-a-Service – скорочено IaaS) та Платформа як послуга (Platform-as-a-Service – PaaS) призначені для облікового інформаційного забезпечення середніх і великих корпоративних об'єднань, оскільки вони дають можливість на базі отриманих від провайдера ІТ-ресурсів будувати свою інфраструктуру та розробляти власний програмний продукт, що відповідатиме усім потребам їхніх користувачів інформації. Встановлено, що для невеликих об'єднань найбільш оптимальним буде використання хмарного сервісу Програмне забезпечення як послуга (Software-as-a-Service – SaaS) із готовим програмним продуктом і сервісною підтримкою, оскільки вони потребують мінімуму фінансових ресурсів на придбання, налаштування та підтримку, а у разі їх застосування не виникає потреби у додатковому залученні спеціалістів з ІТ-сфери для обслуговування.

Можуть використовуватись й комбіновані варіанти, коли здійснюється обробка інформації із одночасним застосуванням двох чи більше вищезазначених способів (локальних, серверних, хмарних).

Концепція побудови електронної обліково-інформаційної системи у корпоративному об'єднанні, окрім зазначених варіантів обробки інформації, повинна враховувати розгалуженість типів комунікаційних зв'язків (внутрішньосистемних, внутрішньокорпоративних та зовнішніх) за визначеними основними інформаційно-комунікаційними модулями (рис.7).

Інформаційно-комунікаційні модулі EOIC

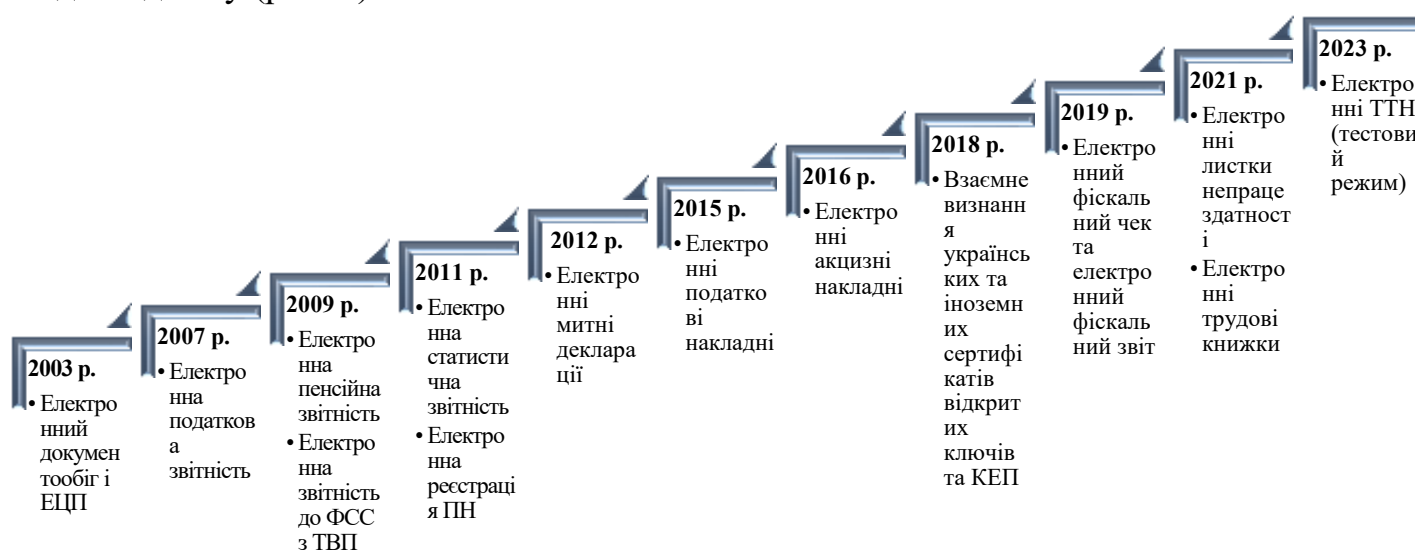
AIS (Accounting information system) - ІС облікового забезпечення; **MES** (Manufacturing Execution System) – ІС управління виробництвом; **CRM** (Customer Relationship Management) – ІС взаємодії з покупцями; **ERP** (Enterprise Resource Planning) – ІС планування ресурсів підприємства; **SRM** (Supplier Relationship Management) – ІС взаємодії з постачальниками; **BPM** (Business Process Management) – ІС управління бізнес-процесами; **ERP** (Enterprise Resource Planning) – ІС планування ресурсів підприємства; **SEP** (System of Electronic Payments) – ІС електронних платежів; **MRP** (Manufacturing Resource Planning) – ІС планування виробничих ресурсів; **POS** (Point-of-sale system) – ІС управління місцями продажів; **HRM** (Human Resource Management) – ІС управління персоналом; **CPM** (Corporate Performance Management) – ІС управління ефективністю бізнесу; **EDMS** (Electronic Document Management System) – ІС електронного документообігу; **GER/ER** (Generic Electronic Reporting / Electronic Reporting) – ІС електронного подання звітності (обміну документами з контролюючими органами)

Рис. 7. Концептуальна модель організації електронної обліково-інформаційної системи.

Такі модулі відповідають різним функціональним підрозділам та об'єднуються в рамках загальної Системи планування ресурсів підприємства (ERP). Зі схеми видно, що тільки два модулі одночасно взаємодіють з усіма іншими. Це інформаційна система облікового забезпечення (AIS), яка отримує від інших модулів облікову інформацію і надсилає їм необхідні систематизовані дані, та інформаційна система управління бізнес-процесами (BPM), за допомогою якої організовується взаємодія між різними структурними підрозділами щодо обміну накопиченими даними, внутрішніми документами та звітністю.

Щодо звітності запропоновано розширити інформативність форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», доповнивши розділ IV показниками прибутковості зареєстрованого капіталу, зокрема коефіцієнтами чистого прибутку і дивідендів на величину зареєстрованого статутного капіталу, що буде служити додатковим чинником в оцінці ефективності інвестиційних вкладень в акціонерні товариства.

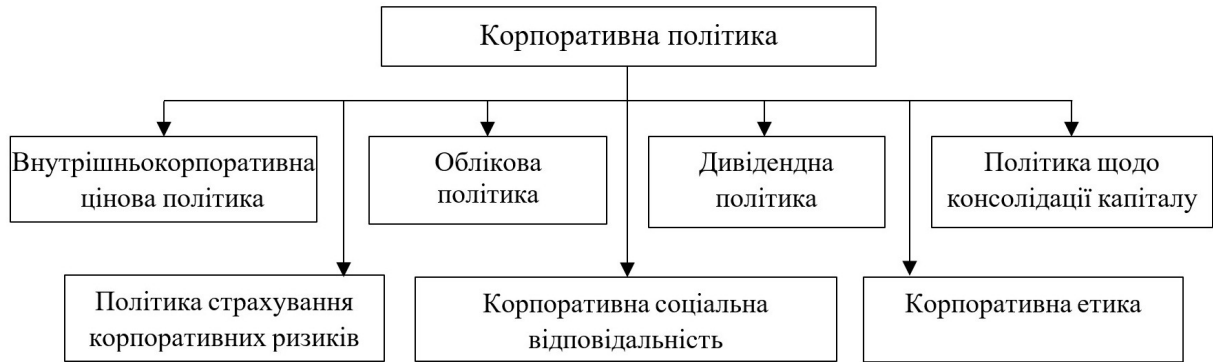
Для зовнішньої звітності загалом варто створити Єдиний універсальний портал звітності України, який би містив усі необхідні щодо електронного звітування сервіси для різних користувачів. Електронна звітність в Україні запроваджувалась у різні періоди і часто її формати не узгоджувались між собою, а показники протирічили один одному (рис. 8).

Рис. 8. Хронологія запровадження електронної звітності суб'єктів господарювання перед контролюючими органами.

Впровадження Єдиного універсального об'єднаного порталу звітності України значно покращило б співпрацю суб'єктів господарювання з державними органами, скоротило б час на подання звітності, зменшило б кількість помилок та неузгоджень та й самі обсяги звітності. Окрім того, в рамках такого порталу можна було б впровадити автоматичну перевірку взаємоузгодженості звітності за формами, поданими іншим контролюючим органам (наприклад показників річної податкової декларації з податку на прибуток із фінансовими звітами, або показників статистичної звітності із фінансовою чи податковою звітністю). Це стало б додатковим засобом електронного аудиту і підтвердження достовірності інформації, наданої суб'єктом господарювання.

У четвертому розділі «Політика організації внутрішньокорпоративного обліку з використанням електронних обліково-інформаційних систем» розглянуто принципи побудови внутрішньокорпоративної політики у веденні бізнесу, акцентовано увагу на формуванні цінової, дивідендної, облікової політики щодо організації документування та внутрішньокорпоративного обліку, викладено основи захисту електронних облікових даних, запропоновано напрями оцінки й аналізу результатів діяльності при реалізації корпоративної політики компанії (рис. 9).

Рис. 9. Пропонована структура корпоративної політики.

Корпоративна політика розробляється для регламентації внутрішніх умов здійснення економіко-правової діяльності, вирішення більшості питань, що стосуються взаємовідносин між учасниками корпоративної групи. Доведено, що важливою складовою такої політики є встановлення правил ведення обліку та складання звітності всередині корпоративного об'єднання, запровадження внутрішнього електронного документообігу, організація внутрішньокорпоративного обліку.

Під внутрішньокорпоративним розуміється облік, що ведеться за єдиними принципами, правилами, обліковою політикою у всіх структурних підрозділах корпоративного об'єднання. Організація такого обліку й електронного документообігу потребує певної системності, має здійснюватися у строгій поетапній послідовності й деталізовано відображатися в обліковій політиці. Вона необхідна для формування за однаковими підходами зведеної чи консолідованої звітності. Правила консолідації звітної інформації вимагають встановлення єдиної облікової політики для усіх учасників консолідованої групи.

Запровадження автоматизованої системи документування та внутрішньокорпоративного обліку має проходити у кілька етапів:

- вивчення узагальненої інформації про суб'єкт господарювання та використовувану у нього систему обліку;
- виявлення та усунення неузгодженості в організації облікових систем окремих відділів (ділянок, підрозділів) підприємства або ж материнської компанії та її територіальних підрозділів, філій, дочірніх підприємств;
- розробка єдиної системи електронного документообігу, організації обліку і формування внутрішньої звітності, встановлення комунікаційних шляхів передачі обліково-звітної інформації.

На останньому етапі перед остаточним запровадженням внутрішньокорпоративного обліку та електронного документообігу у документі, що регламентує облікову політику корпоративного об'єднання, рекомендовано:

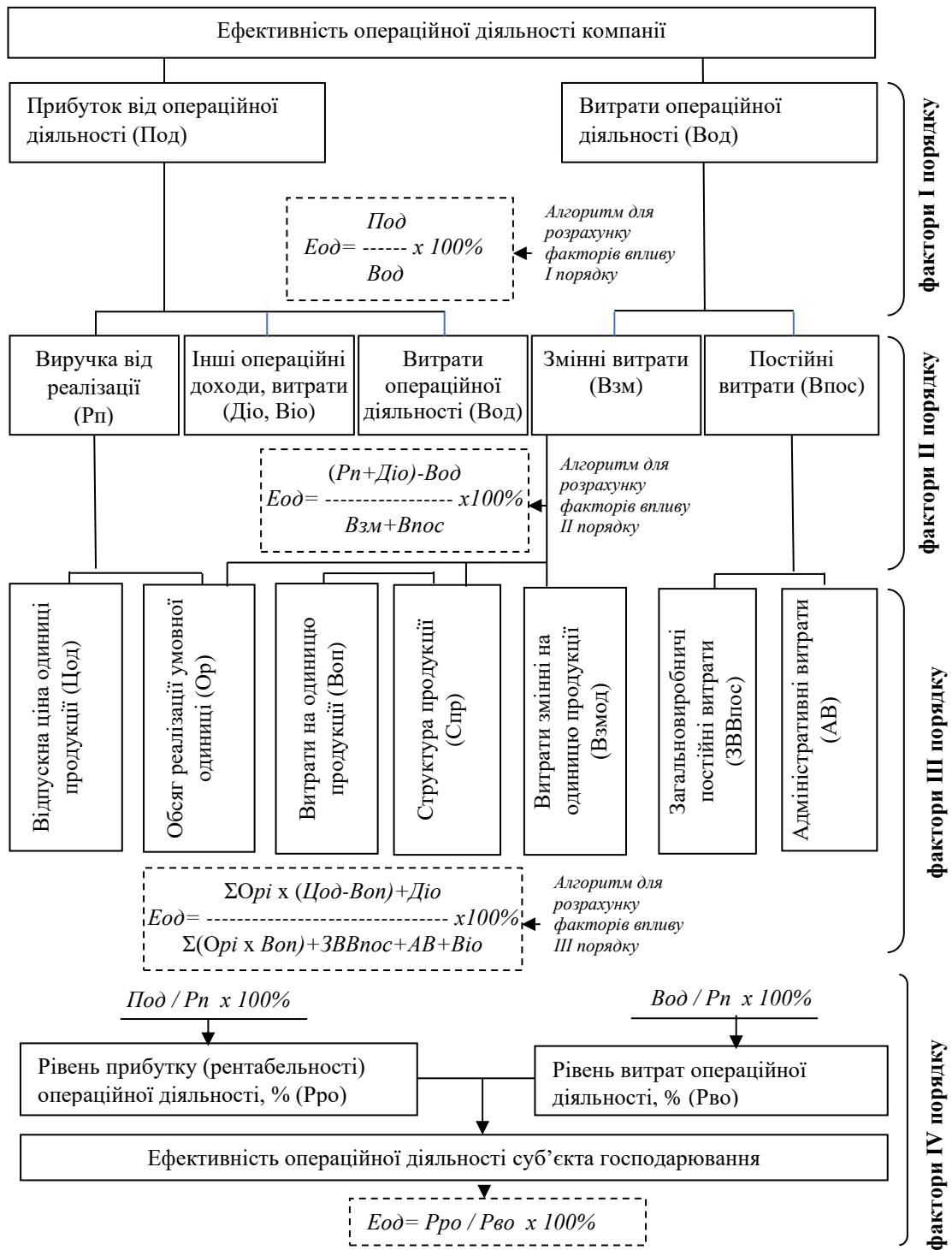
- прописати загальні законодавчо-нормативні, внутрішньокорпоративні норми й правила ведення обліку і подання звітної інформації при використанні електронного документообігу та визначити відповідність первинних електронних документів встановленим законодавством про електронний документообіг форматам;
- встановити єдині параметри облікової політики для усіх структур корпоративного об'єднання, передбачивши наявність тісних комунікаційних зав'язків між учасниками корпоративної групи;
- обумовити застосування децентралізованої чи централізованої організації обліку з делегуванням окремих функцій обліку головному учаснику об'єднання;
- визначити перелік підрозділів, відділів та співробітників, які будуть використовувати електронний документообіг;
- означити порядок отримання кваліфікованих електронних підписів або інших ідентифікаторів користувачів для підписання (завірення) документів;
- прописати алгоритм роботи з електронними документами із внутрішніми та зовнішніми користувачами.

Таким документом може бути Наказ про облікову політику для суб'єктів господарювання, а також окреме Положення про використання системи електронного документообігу та електронних документів в обліку і діловодстві, розроблені форми яких запроваджені у групі товариств, об'єднаних на договірній основі.

Аналогічним чином запропоновано регламентувати питання захисту електронної обліково-звітної інформації. Для суб'єктів, об'єднаних в одну юридичну особу, регламенти щодо захисту інформації можуть бути закладені безпосередньо у Наказ про облікову політику. Для групи, об'єднаної на договірній основі, порядок захисту облікових даних рекомендовано визначити в окремому Внутрішньокорпоративному стандарті політики інформаційної безпеки.

Побудова електронної обліково-інформаційної системи має включати не лише питання ведення обліку, формування звітності та передачі інформації користувачам, а й проведення аналітичної оцінки діяльності суб'єктів господарювання на основі обліково-звітної інформації. На рис. 10 подана модель факторного аналізу рентабельності (ефективності) діяльності, застосування якої дозволяє визначити вплив багатьох чинників.

На її основі за допомогою заданих алгоритмів є можливість послідовно визначити вплив чотирьох груп факторів: I порядку – величини валового прибутку і операційних витрат; II порядку – виручки від реалізації, інших операційних доходів, постійних і змінних витрат; III порядку – структури продукції, ціни і витрат на одиницю реалізованої продукції; IV порядку – рівня рентабельності і витрат операційної діяльності. Така методика є відносно простою стосовно пошуку вихідних даних. Вона може бути легко реалізована з використанням як найпростіших комп'ютерних систем (наприклад, Microsoft Excel), так і з допомогою складніших електронних систем та програмних засобів.

Рис. 10. Структурно-логічна модель факторної оцінки рентабельності операційної діяльності корпоративного об'єднання.

Такий аналіз ефективності операційної діяльності є важливим напрямом оцінки інвестиційної привабливості корпоративного об'єднання. За подібною методикою рекомендовано проводити аналіз операцій з капіталом об'єднання, оцінку ділових відносин учасників корпоративної групи та інше.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено узагальнення і надано пропозиції щодо нових підходів до вирішення наукової проблеми, пов'язаної з розвитком та модернізацією електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях, створених за допомогою комп'ютерно-комунікаційних засобів формування і передачі обліково-звітної інформації для основних користувачів. Результати дослідження дали змогу виробити такі висновки:

1. Корпоративна форма підприємства, яка базується на об'єднанні за договірною основою капіталів юридичних і фізичних осіб, зазнала значних перетворень у своєму розвитку, що наклало відбиток на обліково-інформаційну систему таких суб'єктів господарювання. За останні роки вона пройшла декілька стадій розвитку, на який мала вплив суспільно-економічна ситуація у світі та Україні. Постіндустріальна форма організації бізнесу характеризується інтернаціоналізацією корпоративного капіталу, визнанням інформації як продукту виробництва, запровадженням комп'ютерно-комунікаційних технологій збору, обробки і передачі інформації. Наступна постковідна форма дещо звузила рамки міждержавних та внутрішніх комунікацій, сприяла розвитку безконтактних дистанційних методів управління і поширенню електронного документування та комунікування. Для України слід виокремити ще й воєнну та повоєнну хвилю з припиненням корпоративних відносин з російською економікою і налагодженням тісніших корпоративних зав'язків із західним світом, встановленням нової онлайн-логістики та електронного комунікування.

2. Особливими функціями обліку в корпоративних групах, що вирізняє його серед інших, є забезпечення інформацією про формування капіталу корпоративного об'єднання при його реєстрації, додатковому внесенні чи резервуванні коштів, купівлі-продажі акцій (часток), формуванні емісійного доходу (втрат), прибутку, його розподілу і капіталізації; облік фінансових інвестицій у дочірні, спільні, асоційовані підприємства; складання зведеної, консолідованої, інтегрованої звітності. Іншими напрямками такого обліку є забезпечення інформацією учасників об'єднання щодо організації та управління корпоративними відносинами, відображення внутрішньокорпоративних операцій і розрахунків, забезпечення даними щодо оцінки інвестиційної привабливості для залучення нових інвестицій, об'єднання усіх інформаційних потоків у єдину обліково-інформаційну систему, що базується на електронних засобах обробки, передачі та зберігання даних.

3. Під електронною обліково-інформаційною системою (ЕОІС) слід розуміти систему, що забезпечує процес автоматизованого збору і реєстрації фактів господарської діяльності підприємства, їх групування, електронної обробки, накопичення та зберігання, передачі узагальненої інформації з допомогою інформаційно-комунікаційних технологій внутрішнім та зовнішнім користувачам з метою ухвалення управлінських рішень. Основними якісними характеристиками ЕОІС є повна автоматизація обліку і передачі інформації, можливості бездокументного збору первинних даних, делегування облікових повноважень, дистанційність та комунікаційна зручність, інтеграція баз даних і розподілений доступ до інформації, уніфікація обліку, перманентність та вільна періодичність

обробки інформації.

4. Оцінюючи генезис функціонування обліково-інформаційних систем та перспективи їх модернізації у напрямі автоматизації із застосуванням технічних засобів, можна виокремити такі етапи їх розвитку:

- дообліковий етап – несистемне фіксування інформації на підручних носіях;
- етап ручного фіксування інформації – елементарна облікова система та запис даних на матеріальних, зокрема й паперових носіях;
- етап механізованого обліку – механізована система реєстрації та обліку з допомогою механічних і електричних технічних засобів;
- етап електронного обліку – автоматичне фіксування інформації на електронних носіях та її обробка і передача користувачам за допомогою комп'ютерно-комунікаційних засобів;
- етап цифровізації обліку – автоматичне фіксування даних у цифровому просторі за допомогою електронних засобів з розподілом та зберіганням інформації на цифрових носіях, хмарних серверах, децентралізованих базах даних тощо.

5. Запровадження ЕОІС має значні переваги для корпоративних об'єднань. Серед них: відносна легкість оперування в електронному режимі власним капіталом суб'єкта, розподілом часток між учасниками, внесенням неоплаченого, додаткового капіталу чи маніпулювання вилученим капіталом; організація облікової роботи у всіх учасників корпоративного об'єднання на базі єдиної облікової політики, плану рахунків бухгалтерського обліку, уніфікованого програмного забезпечення, алгоритмізації процесів, узгодженого документообігу; документальна і бездокументна реєстрація фактів господарської діяльності з допомогою технічних засобів через систему кодування та зчитування інформації чи іншими способами з автоматичним введенням даних для узагальнення на аналітичних і синтетичних рахунках бухгалтерського обліку; комунікаційна зручність у передачі облікової інформації на значні відстані та з належною оперативністю; єдині підходи в обліку і контролю внутрішніх операцій та розрахунків відповідно до встановленої облікової політики, уніфікованого програмного забезпечення з дотриманням вироблених у корпоративній структурі умов трансферного ціноутворення; технічні можливості автоматичного формування балансу та інших форм звітності кожним учасником, консолідованої звітності щодо об'єднання загалом; розширені можливості оприлюднення відритої інформації для використання різними користувачами.

6. У складі методу бухгалтерського обліку замість елемента під назвою «документація» доцільно використовувати термін «документування», як господарський процес, що засвідчує певні дії, які стосуються одержання в результаті спостереження та реєстрації на відповідних носіях первинної інформації. В умовах застосування електронних облікових систем у процесі документування може відбуватися певна трансформація з переходом від документа з матеріальною основою до нематеріального носія первинної інформації – електронного документа.

7. Поряд з електронними документами, що є набором електронних (цифрових) даних для фіксації за допомогою електронних засобів на матеріальних носіях у файловому режимі, які можуть бути відтворені у доступній для сприйняття формі та підтверджуються кваліфікованим електронним підписом. В окрему категорію слід

виокремлювати цифровий документ. Він формується у вигляді записів у електронних реєстрах і не має форми єдиного об'єднаного електронного документа. Його візуалізацію можна здійснити лише з сайту електронного реєстру, а юридичним підтвердженням є сам запис на сайті. Отримати такий документ можна лише при надсиланні запиту в електронний реєстр, а підтверджений він буде кодом-ідентифікатором (наприклад, у формі QR-коду, спеціального цифрового чи літерно-цифрового ідентифікатора). І тільки у момент завантаження та візуалізації такі цифрові документи перетворюються в електронно-цифрові підтвердуючі документи.

8. Реалізацію модернізованого електронного документообігу з використанням QR-кодування можна впроваджувати в життя у двох форматах. Перший – через генерування кодів з посиланням безпосередньо на облікові документи у вигляді файлів, призначених для перегляду чи скачування. Другий – через створення кодів у вигляді посилання на інтернет-сторінку або ж хмарне сховище постачальника товарів, робіт, послуг з можливістю перегляду, опрацювання і завантаження документа. Ефективнішим слід вважати другий формат QR-кодування, за якого покупець має змогу переглянути призначений для нього первинний документ (договір, рахунок, накладну тощо), сформувавши за необхідності до даного документа претензію щодо невідповідності якості, кількості й інших вимог до постачальника чи завірити документ (підписати документ кваліфікованим електронним підписом), завантажити оригінал завіреного документа та надіслати з інтернет-сторінки постачальника у свою обліково-інформаційну систему.

9. Замість існуючих в українській практиці документів з оформлення угод купівлі-продажу (рахунків-фактур, накладних, актів виконаних робіт, надання послуг, податкових накладних) доцільно використовувати апробований у багатьох зарубіжних країнах, на міжнародних ринках рахунок-фактуру (інвойс). До нього слід додати реквізити щодо підтвердження отримання товарів, робіт, послуг приймаючою стороною (покупцем) і власноручні або ж електронні підписи учасників сторін, що має надати документу юридичної сили.

10. Операції, зафіксовані у бездокументній (безпаперовій) формі чи підтверджені цифровими документами, доцільно обліковувати на рахунку 38, назвавши його «Розрахунки, підтверджені цифровими документами та за бездокументарними операціями», а раніше передбачений на цьому рахунку облік резервів сумнівних боргів правильніше за їх економічним змістом вести на окремих субрахунках до рахунків заборгованостей, для яких створюються такі резерви (36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з різними дебіторами»).

11. Згідно із запропонованою новою парадигмою розвитку бухгалтерського обліку розширеною метою і завданням обліку є забезпечення як фінансовою, так й нефінансовою інформацією не лише основних користувачів для здійснення управлінських дій, але й публічне розкриття суспільно значущої інформації для широкого загалу населення. Парадигмальні зміни характерні і для об'єктів та методів ведення облікової роботи. Новими об'єктами є активи нематеріального характеру, інтелектуального капіталу, інформаційні ресурси. Серед важливих елементів методу бухгалтерського обліку слід виокремити бездокументну реєстрацію фактів

господарської діяльності, перманентне проведення інвентаризації, оцінку активів та зобов'язань, переважно, за справедливою вартістю, формування інформації на рахунках і у звітності у цифровому форматі, велику варіативність облікової політики підприємства.

12. Особливий вплив на розвиток нової парадигми обліку мають інформаційно-комунікаційні технології, що базуються на сучасних засобах комп'ютерної та організаційної техніки, новітньому програмному забезпеченні, інтернет-технологіях. Їх запровадження дозволяє розширити сферу бухгалтерського обліку, охопити крім фінансових питань ще й інші господарські та соціальні процеси на підприємстві і суспільстві загалом. Особливим об'єктом обліку стає інформація, яка формується на замовлення, зберігається на електронних носіях і передається переважно дистанційно, має вартісну оцінку та є предметом купівлі-продажу. Накопичення і збереження обліково-звітних даних здійснюється на цифрових носіях, сервісах, у хмарному середовищі, децентралізованих базах даних (блокчейн) тощо.

13. Запропонована концептуальна модель електронної обліково-інформаційної системи корпоративного об'єднання передбачає три типи комунікаційних зв'язків: внутрішньосистемні, внутрішньокорпоративні та зовнішні. Вона дозволяє поєднати різні інформаційно-комунікаційні модулі, об'єднані у загальній Системі планування ресурсів підприємства (ERP). Основними в інформаційному супроводі є модулі: інформаційна система облікового забезпечення (AIS), в якій опрацьовується первинна облікова інформація і надсилаються узагальнені дані до всіх інших модулів, та інформаційна система управління бізнес-процесами (BPM), за допомогою якої організовується взаємодія між різними структурними підрозділами щодо обміну накопиченими даними, внутрішніми документами та звітністю. Такий підхід трансформує усю обліково-інформаційну систему і відповідно змінює її структуру, облікову політику, механізми управління бізнес-процесами та методичні основи обліку.

14. Аналіз діяльності корпоративних об'єднань доцільно проводити за такими напрямками: аналіз операцій з капіталом об'єднання, оцінка результатів операційної діяльності, аналіз ділових відносин учасників корпоративної групи, оцінка інвестиційної привабливості корпоративного об'єднання. За першим напрямком пропонується розширити інформаційне поле діючої форми фінансової звітності № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», доповнивши розділ IV показниками прибутковості зареєстрованого капіталу акціонерного товариства. Прибуток і дивіденди на капітал, поряд з аналогічними показниками на акцію, буде служити додатковим чинником в оцінюванні ефективності інвестиційних вкладень, здійснених акціонерами компанії. Належне забезпечення та автоматизований контроль взаємоузгодженості показників електронної звітності слід здійснювати через створення Єдиного універсального порталу звітності України, який би містив усі необхідні щодо електронного звітування сервіси для різних користувачів.

15. Оцінку внутрішньокорпоративних відносин потрібно здійснювати згідно із ухваленою корпоративною політикою об'єднання, під якою варто розуміти сукупність принципів, методів і процедур, що відповідно до чинних законодавчих норм використовуються компанією для ведення економічної діяльності й управління

господарськими процесами. Така політика має передбачати особливі умови діяльності та взаємовідносин між учасниками корпоративної групи, а саме: внутрішньокорпоративну цінову політику (у формі трансферного ціноутворення), облікову, дивідендну, політику щодо консолідації капіталу, політику страхування корпоративних ризиків, корпоративну соціальну відповідальність, корпоративну етику, що мають бути передбачені у корпоративному договорі.

16. Структуру інформаційних ризиків в умовах застосування ЕОІС доцільно класифікувати за напрямками фізичного, правового, програмно-технічного та організаційного захисту інформації. У корпоративних об'єднаннях-юридичних особах варто регламентувати прийняті правила захисту обліково-звітної інформації в Наказі про облікову політику або в окремому додатку до нього. У корпоративних структурах, що об'єднані на договірній основі, потрібно визначати порядок захисту інформації у Внутрішньокорпоративному стандарті політики інформаційної безпеки. Розроблена структура і зміст такого стандарту сприятиме значному покращенню захисту інформації щодо діяльності об'єднання корпоративного типу.

17. Запропонована структурно-логічна модель факторного аналізу, що передбачає 4 етапи дослідження впливу факторів на рентабельність операційної діяльності корпоративної структури забезпечує отримання необхідної інформації менеджментом для ухвалення стратегічних управлінських рішень. Вона враховує вплив на ефективність роботи фірми величини валового прибутку і операційних витрат (фактори I порядку); виручки від реалізації, інших операційних доходів, постійних та змінних витрат (фактори II порядку); структури продукції, ціни і витрат на одиницю реалізованої продукції (фактори III порядку); рівня рентабельності та витрат операційної діяльності (фактори IV порядку). За визначеними алгоритмами розрахунки за кожним напрямом та загалом доцільно проводити із застосуванням найпростішої комп'ютерної системи Microsoft Excel або ж більш складних інформаційних систем і технологій.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні наукові результати дисертації.

1. Задорожний З.-М. В., Крупка Я. Д., **Назарова І. Я.** Обліково-інформаційне забезпечення реорганізаційних процесів у надзвичайних умовах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2020. № 2(33). С. 139-148. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.206928>. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000548442900014> (індексується в наукометричній базі Web of Science (Q4); 1,3 д.а. / 0,4 д.а.; внесок автора: сформовано пропозиції щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій при реструктуризації та оптимізації інформаційного забезпечення бізнесу в надзвичайних умовах).

2. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.**, Порохнавець Я.А., Дубіль О.В. Документування та облік капіталізації витрат у корпоративних об'єднаннях видобувних галузей. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2021. № 5(40). С. 156–166. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.244918>. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000757057600016>

(індексується в наукометричній базі Web of Science (Q4); 1,4 д.а. / 0,5 д.а.; внесок автора: обґрунтовано необхідність модернізації обліково-інформаційних систем корпоративних об'єднань через переведення їх у електронний формат з використанням ERP-систем).

3. Krupka Y., **Nazarova I.**, Pravdiuk N., Myskiv L., Yevdokymova N. Electronic settlements in the enterprise and their accounting and information support. *Independent Journal of Management & Production*. 2022. Vol. 13. No. 3. P. S252-S269. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i3.1986>. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000795794100015>

(індексується в наукометричній базі Web of Science (Q4); 1,4 д.а. / 0,4 д.а., внесок автора: визначено сутність та систематизовано види електронних розрахунків, надано пропозиції щодо удосконалення їх документування).

4. Zadorozhnyy Z.-M., Zhukevych S., Portovaras T., Rozelyuk V., Zhuk N., **Nazarova I.** Analysis of risks in the financial security management system of business entities. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 6(53). P. 82–95. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4242>. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:001161435400040>

(індексується в наукометричній базі Web of Science (Q4); 1,4 д.а./ 0,3 д.а.; внесок автора: надано пропозиції щодо формування інформаційної бази для аналізу ризиків у контексті фінансової безпеки).

5. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.** Про масштаби та способи розкриття інформації у примітках до фінансової звітності. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2009. Вип. 7. С. 144-149. (0,5 д.а./ 0,2 д.а.; внесок автора: надано пропозиції щодо удосконалення приміток до фінансової звітності як одного з джерел інформаційного забезпечення бізнесу).

6. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.** Принципи формування облікової політики об'єднаних підприємств. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2009. Вип. 15. С. 116-123. (0,6 д.а./0,3 д.а.; внесок автора: обґрунтовано важливість облікової політики для налагодження інформаційного обміну у корпоративних об'єднаннях).

7. Назарова І.Я. Особливості обліку перетворення суб'єктів підприємницької діяльності. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 6. С. 278-280. (0,4 д.а.).

8. Назарова І.Я. Формування інформації про капітал у звітності підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. Вип. 10. С. 284-286. (0,3 д.а.).

9. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.** Балансове узагальнення та звітність підприємств в період реорганізаційних перетворень. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. 2016. №1(5). С. 108-114. (0,8 д.а./ 0,4 д.а.; внесок автора: надано пропозиції щодо розширення інформативності балансів корпоративних об'єднань).

10. Назарова І.Я. Проблеми обліку іноземної валюти на розподільчих рахунках суб'єктів господарювання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне наукове видання. 2016. №10. С. 941-946. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/195.pdf> (0,7 д.а.).

11. Назарова І.Я. Методи об'єднання підприємств та їх вплив на систему обліку і звітності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Електронне наукове фахове видання. 2017. №18. С. 550-555. URL: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/104.pdf> (0,7 д.а.).
12. Назарова І.Я. Сутність та структуризація власного капіталу для потреб обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Вип. 3. С. 117-126. (0,9 д.а.).
13. Назарова І.Я. Етапи та алгоритм використання інформаційних технологій в обліку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 21. С. 40-44. (0,6 д.а.).
14. Назарова І.Я. Актуальні питання щодо електронного митного документування. *Бізнес-навігатор*. 2019. Випуск 5-2 (54). С. 120-123. (0,6 д.а.).
15. Назарова І.Я. Можливості та функції електронного документообігу. *Економічний простір*. 2020. № 159. С. 166-170. (0,6 д.а.).
16. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.** Анализ реорганизационных процессов в предпринимательстве Украины в условиях пандемии. *Бухгалтерский учет и анализ: Научно-практический журнал*. 2021. № 1 (289). С. 7-11. ISSN 2522-1515. (0,6 д.а./ 0,3 д.а.; внесок автора: сформовано пропозиції щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій для оптимізації інформаційного забезпечення бізнесу в умовах пандемії).
17. Назарова І.Я. Еволюція обліково-інформаційних систем у здійсненні безготівкових розрахунків. *Вісник Економіки*. 2021. Вип. 4 (102). С. 211–224. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2021.04.211> (1,0 д.а.).
18. Назарова І.Я. Сутність та обліково-інформаційне забезпечення електронних розрахунків. *Вісник Економіки*. 2022. Вип. 3 (105). С. 123-136. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.123> (1,0 д.а.).
19. Nazarova I. Electronic document in the context of international economic and legal framework. *Journal of European Economy*. 2023. V. 22. N. 1 (84). P. 32-47. DOI: <https://doi.org/10.35774/jee2023.01.031> (1,0 д.а.).
20. Назарова І.Я. Облікова парадигма в умовах застосування електронних інформаційних технологій. *Вісник Економіки*. 2023. Вип. 2 (108). С. 103-118. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.103> (1,0 д.а.).
21. Назарова І.Я. Обліково-інформаційне забезпечення бізнесу через систему QR-кодування. *Вісник економіки*. 2024. Вип. 1 (111). С. 145–154. DOI: [10.35774/visnyk2024.01.145](https://doi.org/10.35774/visnyk2024.01.145) (0,7 д.а.).
22. Назарова І.Я. Аналітична оцінка рівня цифровізації бізнесу та запровадження електронних обліково-інформаційних систем. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. №2. С. 158-167. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.158> (0,7 д.а.).
23. Nazarova I. Innovative information technologies in the modernization of business information support. *Економічний часопис Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2024. № 2 (38). С. 30–35. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-02-30-35> (0,7 д.а.).

24. Назарова І.Я. Еволюційний розвиток обліково-інформаційних систем в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2024. № 77. С. 50-56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-77-07>. (0,9 д.а.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації.

25. Назарова І.Я. Основні етапи балансового узагальнення при об'єднанні підприємств. *Національна економіка: наукові підходи та освітні пріоритети*: матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (18 квітня 2013 р., м. Чортків). Чортків: ФОП Атаманчук В.В., 2013. С. 87-89. (0,2 д.а.).

26. Назарова І.Я. Облікова інформаційна система та інформаційні технології. *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит та управління економічними процесами в світовій і національній економіці: історія, сучасність, перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (23 жовтня 2014 р., м. Кам'янець-Подільський). Тернопіль: Крок, 2014. С. 93-95. (0,2 д.а.).

27. Назарова І.Я. Особливості формування облікової політики при об'єднанні підприємств. *Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні: монографія* / за наук. ред. д.е.н., проф. З. М.-В. Задорожного. 2015. С. 69-79. (0,5 д. а.).

28. Назарова І.Я. Проблеми нормативно-правового забезпечення подання електронної звітності. *Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень*: матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. (20 листопада 2015 р., м. Львів). Львів: ЛКА, 2015. С. 130-133. (0,2 д.а.).

29. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.** Актуальні питання організації обліку та фінансової звітності в Україні. *Стан і перспективи розвитку обліково-аналіт. забезпечення управління підприємницькою діяльністю в умовах євроінтеграційних процесів*: матеріали міжнар. наук. інтернет-конф. (26-27 листопада 2015 р., м. Чернівці). Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. С. 203-205. (0,2 д.а./ 0,1 д.а.; внесок автора: обґрунтовано необхідність гармонізації обліку і звітності, наближення їх до міжнародних стандартів для забезпечення інформаційних потреб користувачів у різних країнах).

30. **Назарова І.Я.**, Назаров О.М. Способи автоматизації облікових процесів у корпоративних об'єднаннях. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (11 травня 2016 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ТНЕУ, 2016. С. 162-164. (0,2 д.а. / 0,1 д.а.; внесок автора: систематизовано способи автоматизації облікових процесів, надано пропозиції щодо їх використання різними суб'єктами господарювання).

31. Nazarova I.Y. Business merging methods: domestic and foreign practice. *Conceptual approach to reforming of the national accounting system: monograph*. Z.-M. V. Zadorozhnyi, Doctor of Economic Sciences, Professor, [Et al.]. 2017. P. 218-226. (0,5 д.а.).

32. Назарова І.Я. Про важливі аспекти автоматизації облікових процесів. *Стабільність національної економіки: проблеми та шляхи забезпечення*: матеріали

міжнар. наук.-практ. конф. (22-23 вересня 2017 р., м. Дніпро). Дніпро: НО «Перспектива», 2017. С. 104-108. (0,2 д.а.).

33. Панасюк В.М., **Назарова І.Я.** Класифікація власного капіталу: правові та облікові аспекти. *Стан і перспективи розвитку бухгалтерського обліку в умовах глобалізації: монографія* / за наук ред. д.е.н., проф. З.-М.В. Задорожного. 2018. С. 26-33. (0,5 д.а. / 0,3 д.а.; внесок автора: надано пропозиції щодо підвищення інформативності звітності, зокрема, щодо структуризації власного капіталу).

34. Назарова І.Я. Про трактування поняття «експорт» у вітчизняній нормативно-правовій базі. *Обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку економіки: матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.* (14-15 березня 2018 р., м. Львів). Львів: ЛНАУ, 2018. С. 347-350. (0,2 д.а.).

35. Назарова І.Я. Проблеми запровадження електронного документообігу в Україні. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф.* (31 травня - 01 червня 2018 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 78-80. (0,1 д.а.).

36. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.** Облік і звітність в корпоративному управлінні: інвестиційний аспект. *Концептуальні основи розвитку системи бухгалтерського і управлінського обліку та звітності: монографія* / за наук. ред. д.е.н., проф. З.-М.В. Задорожного. 2019. С. 37-45. (0,6 д.а. / 0,3 д.а.; внесок автора: обґрунтовано важливі моменти покращення інформаційного наповнення звітності для наявних чи потенційних інвесторів).

37. Крупка Я.Д., **Назарова І.Я.** Про консолідацію капіталів у звітності підприємств. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.* (24-26 жовтня 2019 р., м. Львів). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 105-106. (0,2 д.а. / 0,1 д.а.; внесок автора: надано пропозиції щодо повноти відображення капіталів об'єднань у консолідованій фінансовій звітності).

38. Назарова І.Я. Проблеми електронного документування у сфері зовнішньо-економічної діяльності. *Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф.* (10 вересня 2019 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ТНЕУ, 2019. С. 254-257. (0,2 д.а.).

39. Назарова І.Я. Організація та електронне документування інвентаризації товарно-матеріальних цінностей. *Стан і перспективи розвитку бухгалтерського і управлінського обліку в умовах глобалізації: монографія* / за наук. ред. д. е. н., проф. З.М.-В. Задорожного. 2020. С. 158 - 167. (0,6 д.а.).

40. Назарова І.Я. Перспективи внутрішнього та зовнішнього електронного документообігу. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф.* (22 травня 2020 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ТНЕУ, 2020. С. 142-144. (0,2 д.а.).

41. Назарова І.Я. Про переваги електронного документування ПДВ. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф.* (10 грудня 2020 р., м. Київ). Київ: КНЕУ, 2020. С. 495-497. (0,2 д.а.).

42. Назарова І.Я. Облікові інформаційні системи у здійсненні безготівкових розрахунків. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (17-19 березня 2021 р., м. Львів). Львів: ЛНАУ, 2021. С. 221-223. (0,2 д.а.).

43. Назарова І.Я. Особливості автоматизації інвентаризації товарно-матеріальних цінностей. *Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітнянські аспекти*: матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 березня 2021 р., м. Дніпро). Дніпро: НМетАУ, 2021. С. 461-465. (0,2 д.а.).

44. Назарова І.Я. Трансформація системи внутрішньокорпоративного документообігу в умовах пандемії. *Трансформація бухгалтерського обліку, аналізу та контролю в умовах соціально-економічних викликів*: матеріали міжнар. кругл. столу. (28 травня 2021 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. С. 233-236. (0,2 д.а.).

45. Назарова І.Я. Напрями цифровізації грошових розрахунків, їх документальний супровід в обліковому процесі. *Наукові читання професора Григорія Герасимовича Кірейцева (до 90-річчя від дня народження)*: матеріали всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (22 лютого 2022 р., м. Київ). Київ: НУБіП України, 2022. С. 281-284. (0,2 д.а.).

46. Назарова І.Я. Вплив кризових умов на прискорення цифровізації документообігу з контрагентами. *Економіко-правові та соціально-технічні напрями еволюції цифрового суспільства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (02 червня 2022 р., м. Дніпро). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 65-67. (0,2 д.а.).

47. Назарова І.Я. Документ як основа обліково-інформаційної системи розрахунків з контрагентами. *Вплив обліку та фінансів на розвиток економічних процесів*: матеріали III міжнародної наук.-практ. конф. (15 червня 2022 р., м. Берегове). Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2022. С. 180-183. (0,2 д.а.).

48. Назарова І.Я. Передумови впровадження ефективної автоматизованої системи внутрішнього документообігу. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (28-29 жовтня 2022 р., м. Львів). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. С. 55-56. (0,1 д.а.).

49. Назарова І.Я. Обліково-інформаційні процеси у корпоративних об'єднаннях в контексті економічних та суспільних змін. *Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України*: матеріали I всеукр. наук.-практ. конф. (27-28 жовтня 2022 року, м. Хмельницький). Хмельницький: ХНУ, 2022. С.237-239. (0,2 д.а.).

50. Назарова І.Я. Трансформація функцій внутрішнього електронного документообігу в кризових умовах. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2022 р., м. Полтава). Полтава: ПДАУ, 2022. С. 629-631. (0,2 д.а.).

51. Крупка Я.Д., Назарова І.Я. Електронні обліково-інформаційні системи під впливом сучасних викликів. *Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг в умовах глобалізаційних змін*: матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф.

(8 грудня 2022 р., м. Київ). К.: КНЕУ, 2022. С. 38-40. (0,2 д.а. / 0,1 д.а.; внесок автора: обґрунтовано сутність електронних обліково-інформаційних систем та їх трансформаційні зміни під впливом останніх глобальних викликів).

52. Назарова І.Я. Електронне документування в умовах цифровізації економіки. *Цифрове суспільство: управління, фінанси та соціум*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (28 квітня 2023 р., м. Дніпро). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 150-152. (0,2 д.а.).

53. Назарова І.Я. Стандартизація та уніфікація документів як передумова ефективного електронного документообігу. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації*: матеріали ХХ міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. (19 травня 2023 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 856-859. (0,2 д.а.).

54. Назарова І.Я. Новітні інформаційні технології у модернізації інформаційного забезпечення бізнесу. *Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в контексті євроінтеграції*: матеріали ХІІ міжнар. наук.-практ. конф. (25 травня 2023 р., м. Рівне). Рівне: НУВГП, 2023. С. 484-486. (0,2 д.а.).

55. Назарова І.Я. Новітні способи обробки інформації в обліково-інформаційних системах корпорацій. *Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем*: матеріали ХІ міжнар. наук.-практ. конф. (30 листопада 2023 р., м. Кропивницький). Кропивницький: ЦНТУ, 2023. С. 317-319. (0,2 д.а.).

56. Назарова І.Я. Зміст і шляхи виправлення помилок в бухгалтерському обліку й звітності. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. (28-29 березня 2024 р., м. Полтава). Полтава: ПДАУ, 2024. С. 130-132. (0,2 д.а.).

57. Назарова І.Я. Особливості організації інвентаризації в умовах електронних обліково-інформаційних систем. *Нові горизонти розвитку бізнесу в умовах сучасних викликів. Можливості та механізми підтримки бізнесу в умовах європейської інтеграції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (26 квітня 2024 р., м. Харків). Харків: ДБТУ, 2024. С. 218-220. (0,2 д.а.).

58. Назарова І.Я. Автоматизація інвентаризації – основні аспекти організації. *Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (02 травня 2024 р., м. Дніпро). Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 101-103. (0,2 д.а.).

59. Назарова І.Я. Аналітична оцінка корпоративного капіталу на підставі звітності компанії. *Сучасні тенденції розвитку обліку, аналізу, контролю, аудиту та оподаткування*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (16 травня 2024 р., м. Луцьк). м. Луцьк: ВНУ ім. Л. Українки. 2024. С. 102-103. (0,2 д.а.).

60. Назарова І.Я. Трансформація документів в умовах цифровізації бізнес-процесів. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 вересня 2024 р., м. Тернопіль). Тернопіль: ЗУНУ, 2024. С. 355-357. (0,2 д.а.).